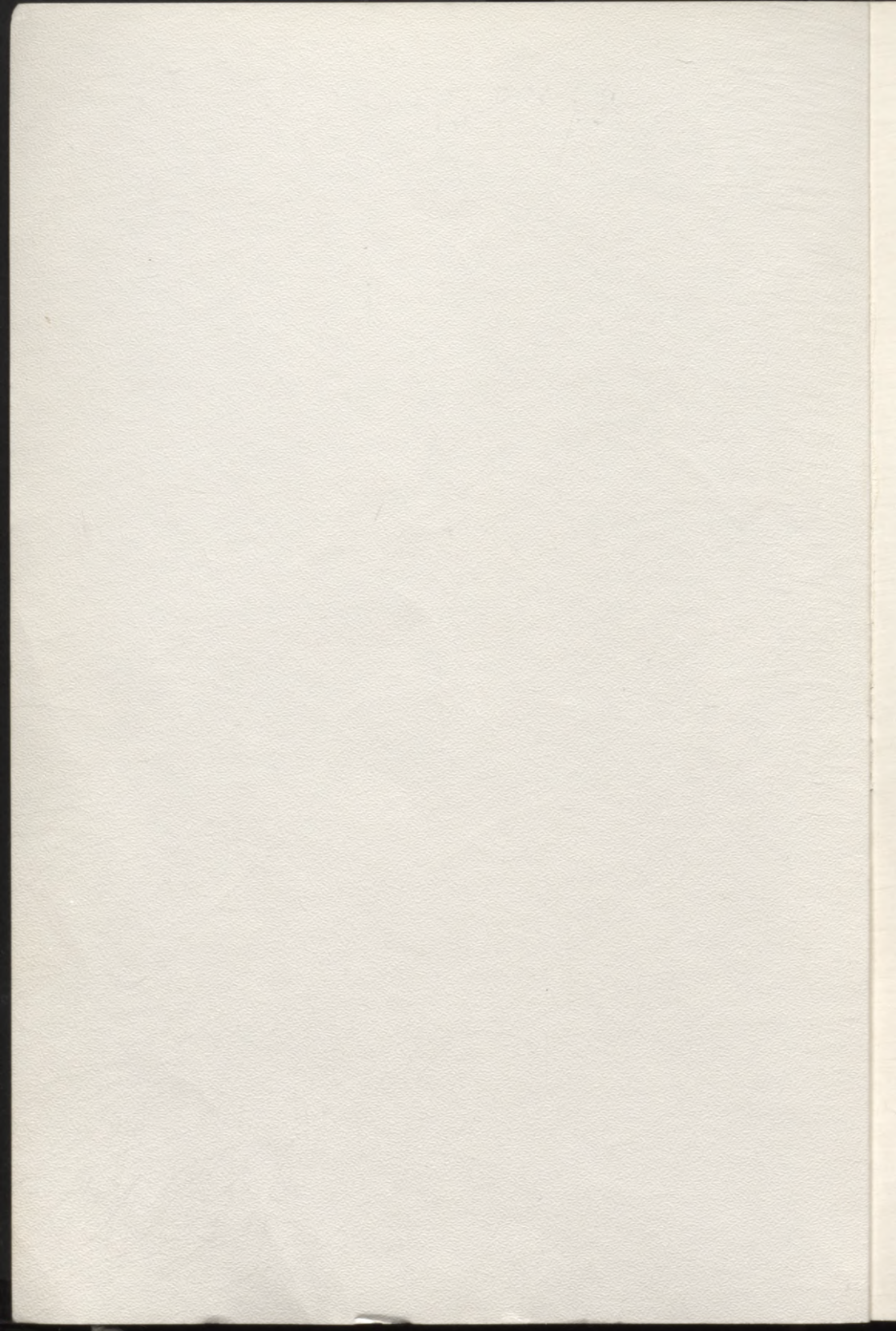

Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Rydze
Polijas Republikas Vēstniecība Rīgā

**POLSKA SZTUKA SAKRALNA
NA ŁOTWIE**

**POĻU BAZNĪCAS MĀKSLA
LATVIJĀ**

RYGA 1996
RĪGA 1996

L 96-4
47
Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Rydze
Polijas Republikas Vēstniecība Rīgā

L
72

Kontr. tekstemplārs

POLSKA SZTUKA SAKRALNA NA ŁOTWIE

POŁU BAZNĪCAS MĀKSLA LATVIJĀ

**RYGA 1996
RĪGA 1996**

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

46.5729
0303023866

Autor: *Ruta Kamińska*

Redakcja: *Jarosław Sozański*

Tłumaczenia i skład: *Ryszard Szklennik*

Wydano dzięki dotacji Stowarzyszenia „Wspólnota Polska“

© Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej, Ryga 1996

Autore: *Rūta Kaminska*

Redakcija: *Jaroslavs Sozaņskis*

Tulkojumi, datorsalikums: *Rišards Šklēnniks*

Izdevumu sponsorē biedrība „Wspólnota Polska“

© Polijas Republikas Vēstniecība, Rīga 1996

Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Rydze
Polijas Republikas Vēstniecība Rīgā

**POLSKA SZTUKA SAKRALNA
NA ŁOTWIE**

**POŁU BAZNĪCAS MĀKSLA
LATVIJĀ**

**SERIA: ZESZYTY DOKUMENTACYJNE
ZESZYT NR 6.1**

**SĒRIJA: DOKUMENTĀCIJAS BURTNĪCAS
BURTNĪCA NR 6.1**

**RYGA 1996
RĪGA 1996**

SPIS TREŚCI

POLSKA SZTUKA SAKRALNA NA ŁOTWIE

DZIELA ARTYSTÓW POLSKICH LUB DZIAŁAJĄCYCH NA TERENIE POLSKI NA LIŚCIE ZABYTKÓW DZIEŁ SZTUKI REPUBLIKI ŁOTEWSKIEJ	6
DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA.....	14

WYBRANE KOŚCIOŁY POLSKIE NA ŁOTWIE

Jarosław Sozański

POLSKA ARCHITEKTURA I SZTUKA SAKRALNA NA ZIEMIACH ŁOTEWSKICH.....	26
--	----

Ruta Kamińska

KOŚCIOŁY POLSKIE — POMNIKI ARCHITEKTURY I SZTUKI W LIWLANDII ORAZ ŁATGALII (INFLANTACH).....	42
DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA.....	48

SATURS

POĻU BAZNĪCAS MĀKSĻA LATVIJĀ

POĻU UN POLIJAS TERITORIJĀ STRĀDĀJUŠU MĀKSLINIEKU DARBI LATVIJAS REPUBLIKAS KULTŪRAS PIEMINEKĻU SARAKSTĀ	7
FOTODOKUMENTĀCIJA	14

POĻU BAZNĪCAS LATVIJĀ

Jaroslavs Sozaņskis

POĻU SAKRĀLĀ ARHITEKTŪRA UN MĀKSĻA LATVIJĀ	27
--	----

Ruta Kaminska

POĻU BAZNĪCAS — ARHITEKTŪRAS UN MĀKSLAS PIEMINEKĻI VIDZEMĒ UN LATGALĒ	43
FOTODOKUMENTĀCIJA	48

DZIEŁA ARTYSTÓW POLSKICH LUB DZIAŁAJĄCYCH NA TERENIE POLSKI NA LIŚCIE ZABYTEKÓW DZIEŁ SZTUKI REPUBLIKI ŁÓDEWSKIEJ

Alchimowicz, Kazimierz, artysta malarz, 1840-1916 r.

1. Obraz *Św. Józef z dziećciem*; płótno, olej, 1904 r., kościół katolicki w Bukmuiży, powiat Krasław.

Biernacki, Wacław; budowniczy organów, Warszawa, Wilno.

2. Organy; 1931 r., kościół katolicki w Likśnie, powiat Dyneburg.
3. Organy; 1928 r., kościół katolicki w Dagdzie, powiat Krasław.

Bojanowski, Karol; złotnik. Mistrz w St.Petersburgu, w 1825-1860 r., własny warsztat.

4. Relikwiarz; srebro, 1857 r., kościół katolicki Św.Franciszka, Ryga.
5. Lampka wiecznego ognia; srebro, 1852 r., kościół katolicki w Aglonie, powiat Prele.
6. Puchar z tacą; srebro, 1860 r., kościół katolicki w Wyżkach, powiat Dyneburg.
7. Monstrancja; srebro, 1874 r., kościół katolicki w Aglonie, powiat Prele.
8. Kielich; srebro, 1874 r., kościół katolicki w Aglonie, powiat Prele.
9. Puchar; srebro, 1874 r., kościół katolicki w Aglonie, powiat Prele.

Bracia Blomberg; budowniczy organów, Warszawa, po 1904 r. — ok. 1914 r.

10. Organy; ok. 1910 r., kościół katolicki w Wilakach, powiat Balwie.
11. Organy; ok. 1912 r., kościół katolicki w Galenach, powiat Prele.

Castaldi, Filippo; artysta malarz, 1730-1814 r.

12. Obraz *Portret hr. Konstantego Ludwika Platery*; płótno, olej, 1760/62 r., kościół katolicki w Krasławiu, Krasław.

POĻU UN POLIJAS TERITORIJĀ STRĀDĀJUŠU MĀKSLINIEKU DARBI LATVIJAS REPUBLIKAS KULTŪRAS PIEMINEKĻU SARAKSTĀ

Alhimovičs K. (Alchimowicz, Kazimierz), gleznotājs, 1840.-1916.g.

1. Glezna *Sv. Jāzeps ar bērnu*; a/e, 1904.g., Bukmuižas katoļu baznīcā, Krāslavas rajonā.

Bernackis V. (Biernacki, Wacław), ērģelbūves firma, Varšava, Viļņa.

2. Ērģeles; 1931.g., Līksnas katoļu baznīcā, Daugavpils rajonā.
3. Ērģeles; 1928.g., Dagdas katoļu baznīcā, Krāslavas rajonā.

Bojanovskis K. (Bojanowski, Karol), sudrabkalis. Meistars Pēterburgā — 1825.-1860.g., sava darbnīca.

4. Relikvārijs; sudrabs, 1857.g., Sv. Franciska katoļu baznīcā, Rīgā.
5. Mūžīgās uguns lampiņa; sudrabs, 1852.g., Aglonas katoļu baznīcā, Preiļu rajonā.
6. Kauss un patēna; sudrabs, 1860.g., Višķu katoļu baznīcā, Daugavpils rajonā.
7. Monstrance; sudrabs, 1874.g., Aglonas katoļu baznīcā, Preiļu rajonā.
8. Ciborija kauss; sudrabs, 1874.g., Aglonas katoļu baznīcā, Preiļu rajonā.
9. Kauss; sudrabs, 1874.g., Aglonas katoļu baznīcā, Preiļu rajonā.

Brāli Blombergi (bracia Blomberg), ērģelbūves firma Varšavā; pēc 1904.g. — ap 1914.g.

10. Ērģeles; ap 1910.g., Viļakas katoļu baznīcā, Balvu rajonā.
11. Ērģeles; ap 1912.g., Galēnu katoļu baznīcā, Preiļu rajonā.

Kastaldi* F. (Castaldi, Filippo), gleznotājs, 1730.-1814.g.

12. Glezna *Grāfa Konstantīna Ludvika Plātera portrets*; a/e, 1760./62.g., Krāslavas katoļu baznīcā, Krāslavā.

* Sakārtojums dots pēc poļu alfabeta

13. Obraz *Portret hr. Augusty z Ogińskich Platerowej*; płótno, olej, 1760/62 r., kościół katolicki w Krasławiu, Krasław.
Ciszkiewicz, Ksawery; artysta malarz.
14. Obraz *Św. Jerzy walczy ze smokiem*; płótno, olej, 1843 r., kościół katolicki w Aglonie, powiat Prele.
Czeszkiewicz, Aleksander; artysta malarz.
15. Obraz *Św. Tomasz*; płótno, olej, 1827 r., kościół katolicki w Aglonie, powiat Prele.
Gadko, Wojciech; budowniczy organów, Warszawa, ?-1935 r.
16. Organy; 1910 r., kościół katolicki w Stiglowie, powiat Lucyn.
17. Organy; 1911 r., kościół katolicki w Puszcucowie, powiat Lucyn.
18. Organy; 1912 r., kościół katolicki w Aulejach, powiat Krasław.
Gerson, Wojciech; artysta malarz, 1831-1901 r.
19. Obraz *Najświętsza Maria Panna*; płótno, olej, 1898 r., kościół katolicki Św. Franciszka, Ryga.
Görcke, Gotfried; złotnik, Gdańsk.
20. Pulpit; srebro, 1714 r., kościół luterński Św. Trójcy, Lipawa.
Henneberg, B.; firma złotnicza, Warszawa.
21. Świeczniki (4); srebro, II połowa XIX w., Biały kościół luterński na Grzywie, Ryga.
22. Kana na wino; srebro, 1875 r., kościół luterński w Limbaži, Limbaži.
Homann, Adolf; budowniczy organów, Warszawa.
23. Organy; 1909 r., kościół katolicki p.w. NMP, Dyneburg.
Horawski, Apolinary; artysta malarz, 1833-1900 r.
24. Obraz *Trójca Św.*; płótno, olej, 1871 r., kościół katolicki w Krasławiu, Krasław.
25. Obraz *Św. Wincenty z dziećmi*; płótno, olej, 1871 r., kościół katolicki w Krasławiu, Krasław.
26. Obraz *Portret J. Jałowieckiego*; płótno, olej, II połowa XIX w., kościół katolicki w Krasławiu, Krasław.

13. Glezna *Grāfienes Augustes Plāteres, dzim. Ogiņskas, portrets*; a/e, 1760./62.g., Krāslavas katoļu baznīcā, Krāslavā.
Ciškēvičs K. (Ciszkievicz, Ksawery), gleznotājs.
14. Glezna *Sv. Jurijs cīnā ar pūķi*; a/e, 1843.g., Aglonas katoļu baznīcā, Preiļu rajonā.
Češkēvičs A. (Czeszkiewicz, Aleksander), gleznotājs.
15. Glezna *Sv. Toms*; a/e, 1827.g., Aglonas katoļu baznīcā, Preiļu rajonā.
Gadko V. (Gadko, Wojciech), ērģelbūvētājs, Varšava, ?-1935.g.
16. Ērģeles; 1910.g., Stiglovas katoļu baznīcā, Ludzas rajonā.
17. Ērģeles; 1911.g., Pušmucovas katoļu baznīcā, Ludzas rajonā.
18. Ērģeles; 1912.g., Aulejas katoļu baznīcā, Krāslavas rajonā.
Gersons V. (Gerson, Wojciech), gleznotājs, 1831.-1901.g.
19. Gleznā *Bezvainīgā Jaunava Marija*; a/e, 1898.g., Sv. Franciska katoļu baznīcā, Rīgā.
Gerke G. (Görcke, Gotfried), sudrabkalis, Danciga.
20. Lasāmpulsts; sudrabs, 1714.g., Sv.Trīsvienības luteriešu baznīcā, Liepājā.
Hennebergs B. (Henneberg, B.), sudrabkaļu firma, Varšava.
21. Svečturi (4); sudrabs, 19.gs. II puse, Daugavgrīvas Baltajā luteriešu baznīcā, Rīgā.
22. Vīna kannā; sudrabs, 1875.g., Limbažu luteriešu baznīcā, Limbažos.
Homans Ā. (Homann, Adolf), ērģelbūvētājs, Varšava.
23. Ērģeles; 1909.g., Sv. Jaunavas Marijas katoļu baznīcā, Daugavpilī.
Horavskis A. (Horawski, Apolinary), gleznotājs, 1833.-1900.g.
24. Glezna *Sv. Trīsvienība*; a/e, 1871.g., Krāslavas katoļu baznīcā, Krāslavā.
25. Glezna *Sv. Vinsents ar bērnu*; a/e, 1871.g., Krāslavas katoļu baznīcā, Krāslavā.
26. Glezna *J.Jalovecka portrets*; a/e, 19.gs. II puse, Krāslavas katoļu baznīcā, Krāslavā.
Jastžembskis A. (Jastrzębski, Antoni), sudrabkalis, Viļņa.
27. Monstrance; sudrabs, 1848.g., Andrupenes katoļu baznīcā, Krāslavas rajonā.

Jastrzębski, Antoni; złotnik, Wilno.

27. Monstrancja; srebro, 1848 r., kościół katolicki w Andrupienach, powiat Krasław.

Jastrzembski, Wojciech; złotnik, Wilno, 1793-1870 r.

28. Kielich; srebro, 1840 r., kościół katolicki w Prelach, Prele.
29. Monstrancja; srebro, I połowa XIX w., kościół katolicki w Prelach, Prele.
30. Monstrancja; srebro, I połowa XIX w., kościół katolicki w Sarkaniu, powiat Rzeżyca.

Klimowicz; złotnik. Mistrz w Grodnie, 1861-1862 r.

31. Kielich; srebro, II połowa XIX w., kościół katolicki w Warklanach, Warkłany.
32. Relikwiarz; srebro, 1878 r., kościół katolicki w Kaunatach, powiat Rzeżyca.

Lisiewicz, Tomasz; artysta malarz, 1857 r.-?

33. Obraz ołtarzowy wg szkicu J. Matejki *Św. Ludwik udaje się na wojnę krzyżową*; płótno, olej, 1884 r., kościół katolicki w Krasławiu, Krasław.

Pracownia Św. Łukasza, Warszawa.

34. Witraże (3); szkło, olów, 1889 r., kościół katolicki na Grzywie, Dyneburg.

Niewiadomski, Mikołaj; złotnik. Mistrz w Wilnie w 1886-1900 r.

35. Relikwiarz; srebro, koniec XIX w., kościół katolicki św. Józefa, Lipawa.
36. Puchar z tacą; srebro, 1894 r., kościół katolicki w Lene, powiat Kuldyga.

NN mistrz polski?, odlewnictwo.

37. Krucyfik; cyna, XIX w., kościół katolicki w Dagdzie, powiat Krasław.

Ostromęcki, Florian; budowniczy organów. Mistrz w Białymstoku i Wilnie ok. 1883 r. — ok. 1900 r.

38. Organy; 1891 r., kościół katolicki w Berzygolah, powiat Rzeżyca.

Peska, Józef; artysta malarz. 1767-1831 r.

39. Obraz *Matka Boska z Dzieciątkiem*; płótno, olej, 1824 r., kościół katolicki w Krasławiu, Krasław.
40. Obraz *Serce Jezusa*; płótno, olej, 1824 r., kościół katolicki w Krasławiu, Krasław.

Jastžembskis V. (Jastrzembski, Wojciech), sudrabkalis, Viļņa, 1793.-1870.g.

28. Ciborija kauss; sudrabs, 1840.g., Preiļu katoļu baznīcā, Preiļos.
29. Monstrance; sudrabs, 19.gs. I puse, Preiļu katoļu baznīcā, Preiļos.
30. Monstrance; sudrabs, 19.gs. I puse, Sarkanu katoļu baznīcā, Rēzeknes rajonā.

Kļimovičs (Klimowicz), sudrabkalis. Meistars Grodņā 1861.-1862.g.

31. Ciborija kauss; sudrabs, 19.gs. II puse, Varakļānu katoļu baznīcā, Varakļānos.
32. Relikviars; sudrabs, 1878.g., Kaunatas katoļu baznīcā, Rēzeknes rajonā.

Lisjēvičs T. (Lisiewicz, Tomasz), gleznotājs, 1857.g.-?

33. Altārglezna pēc J.Matejko skices *Sv. Ludvika dodas krusta karā*; a/e, 1884.g., Krāslavas katoļu baznīcā, Krāslavā.

Sv. Lukasa darbnīca, darbnīca Varšavā.

34. Vitrāžas (3); stikls, svins, 1889.g., Grīvas katoļu baznīcā, Daugavpilī.

Ņevjadomskis M. (Niewiadomski, Mikołaj), sudrabkalis. Meistars Viļņā 1886.-1900.g.

35. Relikvārijs; sudrabs, 19.gs. beigas, Sv. Jāzepa katoļu baznīcā, Liepājā.
36. Kauss un patēna; sudrabs, 1894.g., Lēnu katoļu baznīcā, Kuldīgas rajonā.

NN Polijas meistars?, alvas leņķis.

37. Krucifikss; alva, 19.gs., Dagdas katoļu baznīcā, Krāslavas rajonā.

Ostromenckis F. (Ostromęcki, Florian), ērģelbūvētājs. Meistars Bialostokā un Viļņā ap 1883. — ap 1900.g.

38. Ērģeles; 1891.g., Bērzgales katoļu baznīcā, Rēzeknes rajonā.

Peška J. (Peszka, Józef), gleznotājs. 1767.-1831.g.

39. Glezna *Dievmāte ar bērnu*; a/e, 1824.g., Krāslavas katoļu baznīcā, Krāslavā.
40. Glezna *Jēzus sirds*; a/e, 1824.g., Krāslavas katoļu baznīcā, Krāslavā.

Pžeslaņskis A. (Przesłański, A.), gleznotājs.

41. Glezna *Dievmāte*; a/e, 1908.g., Dēmenes katoļu baznīcā, Daugavpils rajonā.

Rončevskis, K. (Rączewski, Konstanty), arhitekts, tēlnieks. 1875-1935.g.

42. Skulptūra *Kr. Barona portrets*; bronza, 1922.g., Kr. Valdemāra ielā, 69, Rīgā.
43. Kapu piemineklis A.Sumbergam; granīts, bronza, 1925.g., Meža kapi, Rīgā.

Przesłański, A.; artysta malarz.

41. Obraz *Matka Boska*; płótno, olej, 1908 r., kościół katolicki w Demene, powiat Dyneburg.

Rączewski, Konstanty; architekt, rzeźbiarz. 1875-1935 r.

42. Rzeźba *Portret Kr. Baronsa*; brąz, 1922 r., ul. Kr.Valdemāra 69, Ryga.
 43. Pomnik nagrobny A.Sumbergsa; granit, brąz, 1925 r., cmentarz Meža, Ryga.
 44. Pomnik nagrobny O.Bīdelisa; granit, brąz, 1925 r., cmentarz Meža, Ryga.
 45. Pomnik nagrobny E.Žiglēvic; granit, brąz, 1925 r., cmentarz Lielie kapi, Ryga.
 46. Pomnik nagrobny L.Ozoliņa; granit, brąz, 1926 r., cmentarz Liepupe, powiat Limbaži.
 47. Pomnik nagrobny V.Straujānsa; granit, brąz, 1926 r., cmentarz Mārtiņa, Ryga.
 48. Rzeźba *Św. Jan Chrzciel*; brąz, 1926 r., kościół luterański Św. Jana, Ryga.
 49. Pomnik nagrobny J.Ducensa; granit, brąz, 1927 r., cmentarz Meža, Ryga.
 50. Pomnik nagrobny A.Klanisa; granit, brąz, ok. 1930 r., cmentarz w Limbaži, Limbaži.
 51. Pomnik nagrobny Z.Cēsniece; granit, brąz, 1930 r., cmentarz Meža, Ryga.
 52. Pomnik nagrobny A.Jurjānsa; granit, kamień polny, brąz, 1931 r., cmentarz Meža, Ryga.
 53. Rzeźba *Portret J.Rainisa*; brąz, 1934 r., ul. Kr.Valdemāra 69, Ryga.

Rhode, Piotr; mistrz odlewniczy, Gdańsk, 1691. — ok. 1733 r. w Rydze.

54. Dzwon; brąz, 1708 r., kościół luterański Św. Jezusa, Ryga.

Sratużycki; rzeźbiarz.

55. Krucyfiks; drewno, 1799 r., kościół katolicki w Ciskadach, powiat Rzeżyca.

*Rūta Kaminska,
Centrum badań zabytków.*

*Foto:
Marika Vanaga,
Centrum badań zabytków.*

44. Kapu piemineklis O.Bidelim; granīts, bronza, 1925.g., Meža kapi, Rīgā.
45. Kapu piemineklis E.Žiglēvicai; granīts, bronza, 1925.g., Lielajos kapos, Rīgā.
46. Kapu piemineklis L.Ozoliņam; granīts, bronza, 1926.g., Liepupes kapos, Limbažu rajonā.
47. Kapu piemineklis V.Straujānam; granīts, bronza, 1926.g., Mārtiņa kapos, Rīgā.
48. Skulptūra Sv. Jānis Kristītājs; bronza, 1926.g., Sv. Jāņa luteriešu baznīcā, Rīgā.
49. Kapu piemineklis J.Ducenam; granīts, bronza, 1927.g., Meža kapi, Rīgā.
50. Kapu piemineklis A.Klanim; granīts, bronza, ap 1930.g., Limbažu pilsētas kapos, Limbažos.
51. Kapu piemineklis Z.Cēsnieci; granīts, bronza, 1930.g., Meža kapi, Rīgā.
52. Kapu piemineklis A.Jurjānam; granīts, laukakmens, bronza, 1931.g., Meža kapi, Rīgā.
53. Skulptūra *J.Raiņa portrets*; bronza, 1934.g., Kr. Valdemāra ielā, 69, Rīgā.

Rode P. (Rhode, Peter), zvanu lejējs, Danciga. Meistars Rīgā 1691. — ap 1733.g.

54. Zvans; bronza, 1708.g., Jēzus luteriešu baznīcā, Rīgā.

Sratužickis (Sratużycki), tēlnieks.

55. Krucifikss; koks, griezts, 1799.g., Ciskādu katoļu baznīcā, Rēzeknes rajonā.

Saīsinājumi tekstā: a/e — audekls, eļļa;
 raj.— rajonā.

*Rūta Kaminska,
Pieminekļu pētniecības centrs.*

*Foto:
Marika Vanaga,
Pieminekļu pētniecības centrs.*

Fot. ad. 1.

Fot. ad. 6.

Fot. ad. 12.

Fot. ad. 19.

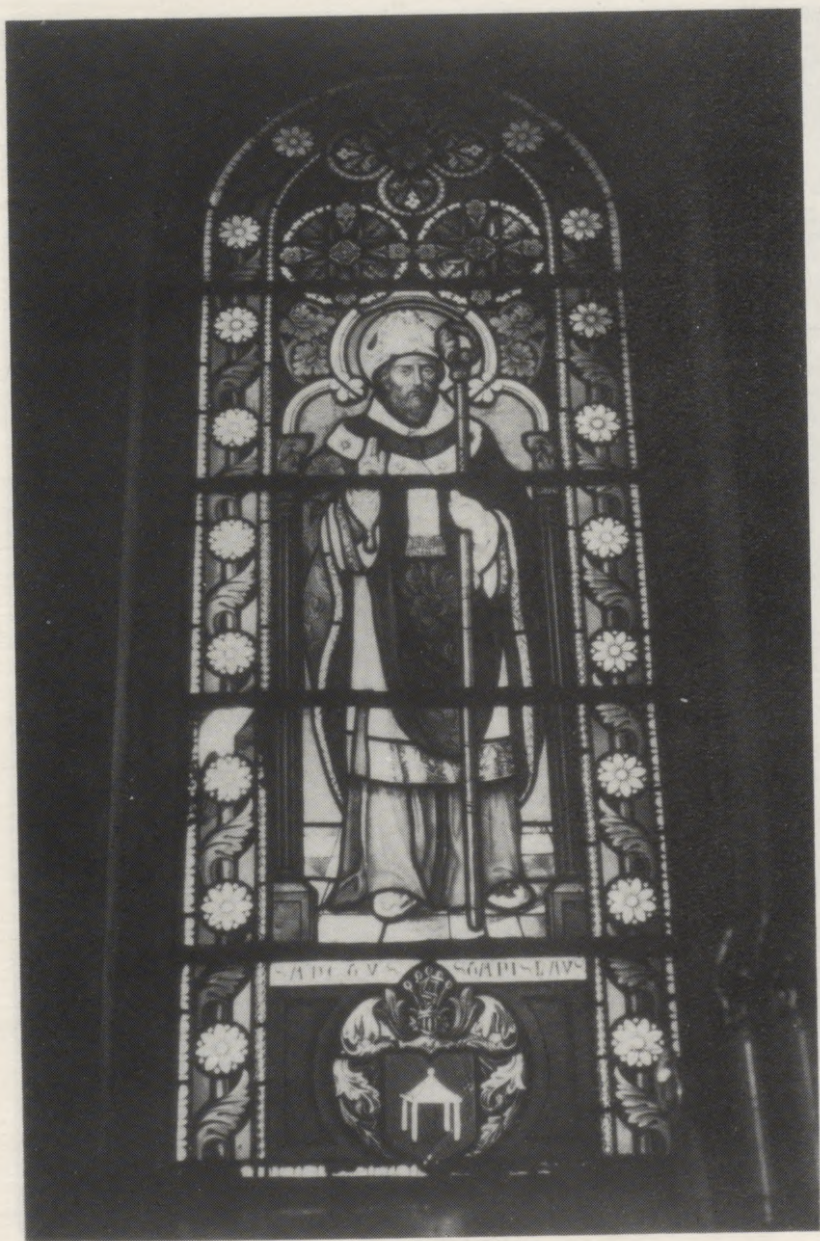
Fot. ad. 25.

Fot. ad. 27.

Fot. ad. 33.

Fot. ad. 34.

Fot. ad. 39.

Fot. ad. 52.

**Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Rydze
Polijas Republikas Vēstniecība Rīgā**

**WYBRANE KOŚCIOŁY POLSKIE
NA ŁOTWIE
POĻU BAZNĪCAS LATVIJĀ**

**RYGA 1996
RĪGA 1996**

Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Rydze
Polijas Republikas Vēstniecība Rīgā

**WYBRANE KOŚCIOŁY POLSKIE
NA ŁOTWIE
POĻU BAZNĪCAS LATVIJĀ**

**SERIA: ZESZYTY DOKUMENTACYJNE
ZESZYT NR 6.2**

**SĒRIJA: DOKUMENTĀCIJAS BURTNĪCAS
BURTNĪCA NR 6.2**

**RYGA 1996
RĪGA 1996**

POLSKA ARCHITEKTURA I SZTUKA SAKRALNA NA ZIEMIACH ŁOTEWSKICH

(WAŻNIEJSZE ZABYTKI Z OKRESU OD XVI DO XX WIEKU)

1. Literatura problemu

W literaturze naukowej przedmiotu brak jest współczesnej monografii lub pełniejszego, aktualnego opracowania przedmiotu. Natomiast sporo jest poczynionych dawniej zarysów historycznych.

Ich przegląd można zacząć od dosyć szczegółowego dzieła J. Jakubowskiego i J. Kordzikowskiego *Polska w XVI wieku. Tom XIII. Inflanty*, w którym poruszono i interesujące nas zagadnienie. Poświęcone mu fragmenty można znaleźć też w *Inflantach Polskich* G. Manteuffla (Poznań 1879) oraz *Inflantach* J. A. Hylzena (Wilno 1750), a także innych rozprawach historycznych dotyczących tych ziem w omawianym okresie.

Ze zbiorów dokumentacyjnych polecić należy opracowanie B. Breżgo *Latgales vēstures materiāli (Dokumentu publikācija)*, (1646-1835), Dyneburg 1944. Tenże autor stworzył kilka bardziej specjalistycznych opracowań. Należą do nich *Jaunie materiāli no katoļu baznīcām Latvijā* (w: *Latgales skola*, 1934, nr 3-5), oraz *Dažas ziņas par katoļu baznīcas stāvokli Latgalē 19.gs.* (w: *Izglītības ministrijas mēnešraksts*, 1938, nr 5-6, s. 537 i nast.), G. Manteuffla pt. *Z dziejów kościoła w Inflantach i Kurlandii od XVI do XX stulecia* (w: *Kwartalnik Historyczny*, tom XVI, s. 401-428). *Tum Ryski* tego samego autora pozostaje do dziś jedynym źródłem wiedzy nt. poloników w katedrze ryskiej (aktualizacja wydaje się konieczna).

Sporo natomiast publikowano materiałów dot. Poszczególnych obiektów architektury sakralnej, zarówno dawnej jak i współczesnej. Przytoczyć tu można prace: D. Chodźko *Aglona. Kościół i klasztor Dominikanów w Inflantach* (w: *Pamiętnik religijno-moralny*, Warszawa, 1856, nr. 9), K. Głowackiego *Kościół jezuitów w Dźwińsku — zapomniane dzieło F. B. Rastrellego* (w: *Kwartalnik Architektury i Urbanistyki*, Warszawa 1986, t. 31) i J. Paszendy *Kościół jezuitów w Illukszcie* (w: *BHS* nr 3, Warszawa 1978).

Prócz wymienionych źródeł w zarysie niniejszym wykorzystano również zbiory Centrum Dokumentacji Zabytków Ministerstwa Kultury Łotwy oraz opracowania prof. Henryka Trupsa (seminarium ryskie) i dr Ruty Kamińskiej.

POĻU SAKRĀLĀ ARHITEKTŪRA UN MĀKSĻA LATVIJĀ

(NOZĪMĪGĀKIE 16.-20. GADSIMTA PIEMINEKĻI)

1. Literatūra

Zinātniskajā literatūrā trūkst mūsdienīgas monogrāfijas vai pilnīgāka aktuāla darba par šo jautājumu. Toties ir diezgan daudz agrāk uzrakstītu vēsturisku apcerējumu.

To apskatu var sākt ar diezgan vispusīgu J.Jakubovska un J.Kordzikovska darbu *Polska w XVI wieku. Tom XIII. Inflanty (Polija 16. gadsimtā. 13. sējums. Inflantija)*, kurā skarts arī mūs interesējošais jautājums. Šai problēmai veltītus fragmentus var atrast arī G.Manteifeļa darbā *Inflanty Polskie (Poļu Inflantija, Poznaņa 1879)* un J.A.Hilzena *Inflanty (Inflantija, Viļņa 1750)*, kā arī citos vēsturiskos apcerējumos, kuri attiecas uz doto Latvijas teritoriju apskatāmajā laika posmā.

No dokumentāliem krājumiem var ieteikt B.Brežgo sastādītos *Latgales vēstures materiālus (Dokumentu publikācija, (1646-1835) (Daugavpils 1944)*. Šis autors ir rakstījis arī specializētākus darbus; pie tādiem pieder *Jaunie materiāli no katoļu baznīcām Latvijā* (žurnālā *Latgales skola*, 1934., nr 3.-5.), kā arī *Dažas ziņas par katoļu baznīcas stāvokli Latgalē 19.gs. (Izglītības ministrijas mēnešraksts, 1938., nr 5.-6., 537 u.n.lpp.)*, G.Manteifeļa *Z dziejów kościoła w Inflantach i Kurlandii od XVI do XX stulecia (No Inflantijas un Kurzemes 16.-20. gadsimta baznīcas vēstures, Kwartalnik Historyczny, T. XVI, 401.-428. lpp.)*. Jāpiebilst, ka G.Manteifeļa *Tum Ryski (Rīgas Doms)* vēl šodien ir vienīgs ziņu avots par poļu kultūras pieminekļiem Rīgas katedrālē (šeit aktualizācija liekas nepieciešama).

Toties kā agrāk, tā arī mūsdienās ir publicēts salīdzinoši daudz materiālu par atsevišķiem sakrālās arhitektūras objektiem. Šeit var minēt D.Hodzko *Aglona. Kościół i klasztor Dominikanów w Inflantach (Aglona. Baznīca un dominikāņu klosteris Inflantijā, Pamiętnik religijno-moralny, Varšava, 1856., nr. 9)*, K.Glovacka *Kościół jezuicki w Dźwińsku — zapomniane dzieło F.B.Rastrellego (Jezuītu baznīca Dinaburgā — aizmirsts F.B.Rastrelli darbs, Kwartalnik Architektury i Urbanistyki, Varšava, 1986., T. 31)* un J.Pašendas *Kościół jezuitów w Illukszcze (Jezuītu baznīca Ilūkstē, BHS nr 3, Varšava 1978)*.

Bez augstāk minētiem avotiem rakstā izmantoti arī Latvijas Kultūras ministrijas Pieminekļu pētniecības centra fondi, kā arī profesora Henrika Trūpa (Rīgas seminārs) un Dr. Rutas Kaminskas darbi.

2. Uwagi wstępne

O wpływach polskich w sztuce sakralnej na Łotwie przed 1520 rokiem trudno cokolwiek powiedzieć, gdyż w okresie reformacji zniszczono większość wytworów i obiektów o charakterze dekoracyjnym w świątyniach katolickich. Nowy prąd religijny preferował bowiem prostotę i czystość¹.

W latach 1556-1582, wraz z polskim duchowieństwem (gl. zakonny — jezuitami i dominikanami) dotarli na Łotwę monstrancje, tabernakula, biblie i modlitewniki (rękopiśmiennicze i drukowane), ołtarze podróżne i święte obrazy, hostie, krucyfiksy oraz naczynia mszalne, będące wytworem polskiego rzemiosła. Budowano też wtedy świątynie, gl. drewniane. Dzieło ewangelizacji i kontrreformacji było niezwykle trudne, pełne niebezpieczeństw. Okoliczność ta przyczyniła się dodatkowo (prócz historycznej destrukcji) do tego, że z wymienionych zabytków na Łotwie nie zachowało się praktycznie nic. Mało jest również zabytków polskiej architektury sakralnej sprzed połowy XVII wieku w Rydze, Kurlandii i Liwonii. Jednak w XVII i XVIII wieku powstało w Liwonii 57 polskich kościołów parafialnych oraz 57 filialnych (w tym kaplic)².

Ważniejsze dawne budowle sakralne, z wpływami sztuki polskiej, łączą się z osobą biskupa Liwonii, Piltene i Kurlandii — Michała Korwina Popławskiego (1638-1709). Sprowadził on dominikanów z Litwy, którzy założyli klasztor oraz zbudowali kościół w Posyniu (Inflanty)³...

3. Agłona

W 1700 roku Ewa Justyna Szostowicka z domu Sielicka podarowała dominikanom posiadłości ziemski opisane jako „20 wsi z 90 domami i 2 folwarkami”, na rzecz budowy nowej świątyni. Donację tę zatwierdził papież Innocenty XII. Na miejsce budowy obrano pagórek między jeziorami Egles i Cirsą, pokryty świerkowym lasem (od którego łągalskiej nazwy *'aglojs'* pochodzi *'Agłona'*, późniejsze miejsce kultu Maryjnego porównywalne z Jasną Górą). Najpierw wystawiono tam kościół drewniany, który spłonął w 1708 roku. Podjęto wówczas (na nowym miejscu — bliżej jeziora Egles) budowę świątyni murowanej, na planie krzyża 35×25 m, z wieżami o wysokości 60 m i głębokimi podziemiami, w stylu barokowym. Prócz ołtarza głównego zaprojektowano 10 ołtarzy bocznych. Ołtarz główny tworzą 4 filary, które podtrzymują jego wyższą część (do niej prowadzą — po obu stronach — schody), w której znajduje się obraz Matki Boskiej Agłońskiej Czyniącej Cuda. Jest on celem licznych pielgrzymek od czasów założenia świątyni. Wieku i pochodzenia obrazu nie ustalono. Na wykonanej w 1834 roku w Wilnie sukience napis głosił, że „słynie on cudami od 134 lat”. Obecną koszulkę i korony z pozłacanego srebra, wy-

2. Ievada piezīmes

Par poļu ietekmi Latvijas sakrālajā mākslā līdz 1520. gadam grūti kaut ko teikt, jo reformācijas laikā dekoratīvā rakstura darbi un objekti katoļu dievmājās vairumā tika iznīcināti. Jaunais reliģijas virziens deva priekšroku skaidrai un tīrai vienkāršībai.¹

1556.-1582.g., reizē ar poļu garīdzniecību (galvenokārt klosteru — jezuītu un dominikāņu) Latvijā ieplūda arī monstrencijas, tabernakuli, bībeles un lūgšanas grāmatas (ar roku rakstītas un iespiestas), ceļa altāri un svētbildes, hostijas, krucifiksi, kā arī svētās mises trauki. Tie bija poļu amatnieku darbi. Evāņģelizācijas un pretreformācijas darbs bija neparasti grūts un briesmu pilns. Līdz ar vēsturisku destrukciju šie apstākļi vēl papildus veicināja to, ka no minētajiem pieminekļiem Latvijā praktiski nekas nav saglabājies. Maz arī poļu sakrālās arhitektūras pēdu līdz 17. gs. vidum Rīgā, Kurzēmē un Livonijā. Tomēr 17. un 18. gs. Livonijā radās 57 poļu draudžu baznīcas, kā arī 57 filiāles (tai skaitā kapelas).²

Pirmās nozīmīgākas sakrālās celtnes ar poļu mākslas ietekmi saistās ar Livonijas, Piltenes un Kurzemes bīskapa Mihala Korvina Poplavska (1638-1700) personu. Viņš ataicināja dominikāņus no Lietuvas, kuri nodibināja klosteri, kā arī uzbūvēja baznīcu Pasiēnē (Latgale)...³

3. Aglona

1700. g. Eva Justīne Šostovicka, dzimusi Seļicka, uzdāvināja dominikāņiem zemes īpašumu, aprakstītu kā „20 sādžas ar 90 mājām un 2 folvakiem“ jaunas dievmājas celtniecībai. Šo dāvinājumu apstiprināja pāvests Inokentijs XII. Par celtniecības vietu izvēlējās pakalnu starp Egles un Ciriša ezeriem, kuru klāja egļu mežs (no tā latgaliskā nosaukuma 'aglojs' 'egļājs' cēlies vārds 'Aglona', vēlākā Mārijas kulta vieta, ko var salīdzināt ar Čenstohovas Jasnu Guru Polijā). Vispirms tika uzbūvēta koka baznīca, kura nodega 1708.g. Tad uzsāka baroka stila mūra dievmājas celtniecība jaunā vietā — tuvāk Egles ezeram, uz 35×25 m krusta plāna, ar 60 m augstiem torņiem un dziļu pazemi. Bez galvenā altāra ieprojektēti 10 sānu altāri. Galveno altāri veido 4 kolonnas, kuras balsta tā augstāko daļu (uz to no abām pusēm ved kāpnes), kurā atrodas Aglonas Dievmātes Brīnumdarītājas svētbilde. No svētnīcas dibināšanas laikiem tā ir kļuvusi par daudzu svētceļojumu mērķi. Līdz šim svētbildes vecums un izcelšanās nav noteikti. Uzraksts uz 1834.g. Viļņā izgatavota tērpja vēstija, ka „134 gadus to daudzina par brīnumiem“. Pašreizējo ietēpi un kroņus no apzeltīta sudraba, ar dārgakmeņiem rotātus, uzdāvināja Mihals un Praksida Dombrovski 1875.g.⁴ Abās altāra pusēs karājas neskaitāmas dāvanas kā pateicība par saņemtajam žēlastībām... Ikdienā altāra augstāko daļu aizsedz Dievmātes Debesīs uzņemšanas glezna, kuru nolaiž nozīmīgākos svētkos.⁵

sadzane kamieniami, podarowali Michał i Praksyda Dąbrowscy w 1875 roku.⁴ Po obu stronach ołtarza wiszą niezliczone wota będące podziękowaniami za doznane łaski. Na codzień wyższą część ołtarza zasłania obraz Wniebowstąpienia Matki Boskiej, opuszczany na ważniejsze uroczystości.⁵

Powstała również pieśń (autor nieznany) *Panno święta w Agłońskim kościele*. Przeor Juskiewicz polecił ją wydrukować w Wilnie w 1835 roku. Wydano ją ostatecznie w Nieświeżu po polsku i po łotewsku (ta druga wersja znana jest w całej Łotwie). Sławę Aglony głosiły również dzwony, z których największy, tonowy, zyskał miano *Januskiewicz*, gdyż był odlany na jego zamówienie u D. Wernera w Wilnie w 1839 r... W podziemiach kościoła grzebano księży, zakonników i znaczniejsze osoby świeckie, czego zabroniono w 1811 r. Większość sarkofagów i płyt nagrobnych uległa zniszczeniu.

Kościół budowano długo. Został on konsekrowany w 1751 r. przez biskupa liwońskiego Józefa Puzyń (1741-1752). Dwuwieżowa fasada stanowi szczytowe osiągnięcie stylu barokowego w Łatgalii. Jej ostateczny kształt pochodzi z lat 1768-1780 (autorzy nieznani).⁶ Wnętrze bazyliki ukończono (dekoracje, stiuki) kilkanaście lat później. Nazwisk twórców również nie można ustalić, znani są natomiast autorzy niektórych dzieł sztuki sakralnej, które ozdobiły kościół w latach 1854-1874. Jednym z nich jest Karol Bojanowski. Był on ceniony za swe wyroby z metali szlachetnych, gł. ze srebra. Prowadził własną pracownię w Petersburgu. W agłońskiej świątyni pozostawił: lampę wiecznego ognia (1852), srebrną monstrancję (1874), zamykany kielich w srebrze (1874) oraz srebrny kielich mszalny (1874). Innymi znanymi twórcami byli Aleksander Czeszkiewicz i Ksawery Ciszkievicz. Pierwszy namalował obraz olejny Św. Tomasza (1827). Drugi stworzył płótno *Św. Jerzy walczy ze smokiem* (1843).

Obecna forma świątyni pochodzi w zasadzie z okresu rekonstrukcji po pożarze w 1768 r.⁷... A ostatni kapitalny remont przeprowadzono tu w latach 1992-93, przed pielgrzymką Ojca Świętego na Łotwę.

Obok kościoła zbudowano, w latach 1720-1780, klasztor, z 30 celami, wielkim refektarzem i kuchnią. Przy klasztorze dominikanie prowadzili szkołę parafialną, zlikwidowaną ukazem carskim w 1840 r. Jednak sam klasztor przetrwał represje carskie i został zlikwidowany dopiero w 1961 r.

Od klasztoru w Aglonie zależny był, oddalony o 10 km, klasztor dominikanów w Ruszonach, przy którym również istniała szkoła parafialna...

W Aglonie, po 1820 r., prowadzono wyższe studia teologiczne (założyciel — O. Rajmund Pupsiewicz) w języku polskim.⁸

Ir radusies arī dziesma *Panno święta w Agłońskim kościele* (autors nav zināms). Priors Juškēvičs lika to iespiest Viļņā 1835.g. Beigās to izdeva Nesvižā poļu un latviešu valodās (kopš tā laika dziesma ir zināma visā Latvijā). Aglonas slavu vēstija arī zvani, no kuriem vislielākais, tonnu smags, ieguva vārdu *Janušķēvičs* — to izlēja pēc viņa pasūtījuma pie D. Venera Viļņā 1839.g... Baznīcas pazemē apglabāti mācītāji, mūki un ievērojamākās laicīgas personas — līdz to aizliedza 1811.g. Sarkofāgu un kapa plākšņu lielākā daļa tika iznīcināta.

Baznīcu cēla ilgi. To iesvētīja 1751.g. Livonijas bīskaps Jāzeps Puzins (1741-1752). Divu torņu fasāde ir izcilākais baroka sasniegums Latgalē. Savu galīgo veidu tā ieguva 1768.-1780.g. (autori nav zināmi).⁶

Bazilikas iekšpuses apdari pabeidza vairākus gadus vēlāk. Mākslinieku uzvārdu lielāko daļu arī nav izdevies noteikt. Toties ir zināmi dažu sakrālās mākslas darbu autori, kuri izrotāja baznīcu 1854.-1874.g. Viens no viņiem ir Karoļs Bojanovskis. Viņu augsti vērtēja par viņa izstrādājumiem no cēlmetāliem, galvenokārt no sudraba. Viņš radīja savu darbnīcu Pēterburgā. Aglonas svētnīcā viņš atstāja: mūžīgās uguns lampu (1852), sudraba monstranciju (1874), aizveramu sudrabotu kausu (1874), kā arī svētmises sudraba kausu (1874). Citi zināmi mākslinieki bija Aleksandrs Češkēvičs un Ksaverijs Ciškēvičs. Pirmais uzgleznoja Svētā Toma svētbildi eļļā (1827), otrais radīja gleznu *Svētais Juris cīnās ar pūķi* (1843).

Pamatā Aglonas bazilika tagadējo veidu ir ieguvusi rekonstrukcijas laikā pēc 1768.g. ugunsgrēka...⁷ Pēdējo kapitālo remontu šeit veica 1992.-1993.g. pirms Svētā Tēva svētceļojuma uz Latviju.

1720.-1780.g. blakus bazilikai uzcēla klosteri ar 30 cellēm, lielu ēdamzāli un virtuvi. Pie klostera dominikāpi vadīja draudzes skolu, kuru likvidēja 1840.g. pēc cara rīkojuma. Pats klosteris tomēr izturēja cara represijas, un tika likvidēts tikai 1961.g.

No Aglonas klostera bija atkarīgs 10 km attālais dominikāņu klosteris Rušonā, pie kura arī pastāvēja draudzes skola... Pēc 1820.g. Aglonā tika radītas augstākās teoloģiskās mācības poļu valodā (dibinātājs — Raimonds Pupsēvičs).⁸

1980.g. Dievmātes baznīcu Aglonā paaugstināja par katedrāli. Nobeigumā jāsaaka, ka Aglonas bazilika un tās vēsture — līdz ar no tās atkarīgajiem centriem — ir ļoti svarīga poļu kultūras sastāvdaļa Latvijā.

4. Citi sakrālās mākslas objekti

Cits nozīmīgs sakrālās mākslas objekts ir Sv. Ludvika baznīca Krāslavā. Uzcelta pēc Plāteru dzimtas iniciatīvas kā Livonijas bīskapa katedrāle 1755.-1767.g. pēc Antonio Parakas (ar Poliju saistītā itāļu arhitekta) projekta, tā bija iekomponēta pils ansamblī. Bazilikas statusu dievmāja zaudēja pēc Polijas pirmās dalīšanas

Kościół pod wezwaniem Matki Boskiej w Aglonie został w 1980 r. podniesiony do rangi katedry. Reasumując, świątynia ta i jej historia — wraz z zależnymi od niej ośrodkami — stanowią niezwykle ważne polonica na Łotwie.

4. Inne obiekty sztuki sakralnej

Innym ważnym obiektem sztuki sakralnej jest kościół św. Ludwika w Krasławiu. Zbudowany z inicjatywy rodu Platerów, jako katedra biskupa Liwonii, w latach 1755-1767 wg projektu Antonio Paracca (architekt włoski związany z Polską) został wkomponowany w zespół pałacowy. Status bazyliki świątynia ta utraciła po I rozbiórce Polski w 1772 roku. Prócz architekta znane są nazwiska innych twórców związanych z tą świątynią: Castaldiego, Horawskiego, Lisiewicza i Peszki. Filippo Castaldi (1730-1814) również związał swe losy z Inflantami i Polską. W kościele krasławskim pozostawił sporo dzieł. Najgorzej zachowały się freski w niszy ołtarza głównego, namalowane w latach 1760-1762, dziś zasłonięte obrazem. Z tego samego okresu pochodzą oleje — portret księcia Konstantego Ludwika Platera i portret księżniczki Augusty Platerowej de domo Ogińskiej. Tomasz Lisiewicz (ur. w 1857, data śmierci nieznana) z kolei namalował, wg przywiezionych z Krakowa szkiców Jana Matejki, obraz olejny, ołtarzowy *Św. Ludwik wyrusza na wojnę* (a właściwie na wyprawę krzyżową). Stworzone na płótnie dzieło powstało w roku 1884. Apolinary Horawski (1833-1900) był także malarzem. Stworzył on dla naszej świątyni trzy olejne płótna: *Świętą Trójkę* (1872), *Św. Wincentego z dzieckiem* (1871) i portret J. Jaluwieckiego (nieдатowany — tenże okres). Malarz Józef Peszka (1767-1831) z kolei pozostawił dwa olejne płótna: *Matkę Boską z Dzieciątkiem* (1824) i *Serce Jezusa* (1824).

Krasławski kościół św. Ludwika przejął kontynuację działań misji jezuitów, aktywnej w Krasławiu w latach 1680-1756, a przez następne stulecie był związany z pracą miejscowego ośrodka Zakonu św. Łazarza (1756-1849).⁹

Kolejnym włoskim mistrzem pracującym i mieszkającym w Inflantach był Vincenzo Mazotti. W Warklanach zbudował on dla hr. Michała Borchy (1751-1810), wojewody bielskiego i starosty lucyńskiego, posła na Sejm i dyplomaty, lecz przede wszystkim znanego przyrodnika, zespół pałacowy, a następnie założenie parkowe. Mazotti utworzył też kościół Wniebowstąpienia Matki Boskiej w Warklanach, ufundowany przez Borchów jako świątynia rodowa. Kościół zbudowano w 1783 roku. Jego obecna forma jest wynikiem przebudowy z 1854 r. Z zachowanych w tej świątyni zabytków znany jest kielich srebrny z pokrywką, wykonany przez mistrza Klimowicza z Grodna w latach 1860-tych.

Drugim dziełem V. Mazottiego jest kaplica majątku w Warklanach, ufundowana w 1814 roku przez Eleonorę Borch. Tu pochowano Michała Borchy. Kaplica dobrze

1772.g. Bez arhitekta ir zināmi citu ar šo svētnīcu saistītu mākslinieku uzvārdi: Kastaldi, Horavskis, Ļisēvičs un Peška.

Filipo Kastaldi (1730-1814) arī saistīja savu likteni ar Inflantiju un Poliju. Krāslavas baznīcā viņš atstāja diezgan daudz darbu. Vissliktāk ir saglabājušās freskas galvenā altāra nišā, gleznotas 1760.-1762.g.; šodien tās aizsedz glezna. Šai pašā laikā gleznotas arī eļļas gleznas: kņaza Konstatija Ludvika Plātera portrets un kņazienes Augustes Plāteres portrets. Tomašs Ļisēvičs (1857-?) savukārt uzgleznoja pēc no Krakovas atvestām Jana Matejko skicēm eļļas altārgleznu *Svētais Ludviks dodas karā* (krusta gājienā). Uz audekļa veidots darbs radās 1884.g...

Arī Apolinārijs Horavskis (1833-1900) bija gleznotājs. Mūsu dievmājai viņš uzgleznoja trīs eļļas gleznas: *Svēto Trīsvienību* (1871), *Svēto Vincentu ar bērnu* (1871) un J.Jalovecka ortretu (nav datēts, tas pats periods). Gleznotājs Juzefs Peška (1767-1831) savukārt atstāja divas eļļas gleznas: *Dievmāti ar Bērniņu* (1824) un *Jēzus Sirdi* (1824).

Krāslavas Sv. Ludvika baznīca uzņēmās jezuītu misijas, kas bija aktīva Krāslavā 1680.-1756.g., darbības turpināšanu, bet nākamajā gadsimtā bija saistīta ar Sv. Lazara ordeņa vietējā centra darbību (1756-1834).⁹

Kārtējais itāļu meistars, kurš strādāja un dzīvoja Inflantijā, bija Vinčenco Macoti. Varakļānos viņš uzcēla pils ansambli un pēc tam izveidoja parku grāfam Miham Borham (1751-1810), Beļskas vojevodam un Ludzas stārastam, poļu Seima deputātam un diplomātam, bet pirmām kārtām pazīstamajam dabaszinātniekam. Varakļānos Macoti uzcēla arī Dievmātes Debesisbraukšanas baznīcu, ko Borhi nodibināja kā dzimtas dievmāju. Baznīcu uzcēla 1783.g. Tās tagadējā forma ir 1854.g. pārbūves rezultāts. No šajā svētnīcā saglabātiem pieminētiem zināms sudraba kauss ar vāku, ko izgatavojis meistars Kļimovičs no Grodņas 1860. gados.

Otrs Macoti darbs ir muižas kapela Varakļānos, kuru nodibināja Eleonora Borha 1814.g. Šeit ir apglabāts arī Mihals Borhs. Kapela labi iekļaujas ainavā un pils ansamblī (tāpat kā baznīca). Tai ir rotundas forma un rotējumi atbilstoši tālaika tipiskai Latgales baroka arhitektūrai.¹⁰

Gandrīz identiska ar Varakļānu kapelu ir 1817.g. Preiļos nezināmā arhitekta uzceltā dievmāja. Vienīgā abu ēku atšķirība ir fasādes apdares materiāls: Varakļānu apmetuma vietā Preiļos lietota akmens kompozīcija apmetumā (portiks, dzegas). Ap 1840.g. dievmājai pasūtīts Viļņā sudraba kauss un monstrācija (meistars J.Jastšembskis (1793-1870)).

Nedaudz vēlāk uzcēlt līdzīgu katoļu kapelu Jaundomas muižā.¹¹

Savdabīgā klasicistiskā celtne ir muižas kapela Ilzenbergā. Tās celtniecība uzsākta 1832.g., par paraugu ņemot tolaik slavenus poļu arhitektūras darbus (projekta

wpisuje się w krajobraz i zespół pałacowy (podobnie zresztą jak kościół). Ma ona kształt rotundy, założeniem i dekoracjami odpowiadającej ówczesnej, typowej dla Inflant, architekturze barokowej.¹⁰

Niemal identyczną jak w Warklanach kaplicę wzniesiono w Prelach w roku 1817 (architekt nieznany). Jediną różnicę stanowi materiał użyty do wykończenia elewacji — zamiast warklańskiego tynku użyto tu kompozycję tynku (portyk, gzymsy) z wykończeniem kamieniami narzutowymi, często spotykanym w lokalnej architekturze. Dla świątyni zamówiono, ok. 1840 r., srebrny kielich i monstrancję u wileńskiego mistrza W. Jastrzebskiego (1793-1870).

Nieco później, z podobnymi wpływami, zbudowano kaplicę katolicką w majątku w Jaundomie.¹¹

Swoistą budowlą klasycystyczną jest kaplica majątku ziemskiego w Ilzenbergu. Jej budowę rozpoczęto w 1832 r., wzorując się na sławnych wówczas dziełach architektury polskiej (autor projektu nie jest znany). Kompozycję przestrzenną oparto na rotundzie, ale fasadę tworzy otaczająca ją kolumnada. Jedyne zbliżając się do kaplicy można stwierdzić, że fasadę główną tworzy kolumnada wokół apsydy strony szczytowej ołtarza. Wejście znajduje się z przeciwnej (zachodniej) strony, gdzie jest ono obramowane dwiema parami kolumn doryckich na podeście. Podobieństwo do pałacu Diany w Arkadii Nieborowskiej (1783, projekt S.B. Zuga) jest trudne do ukrycia.

Z dala od Inflant, w Kiesiu (będącym krótko siedzibą polskich biskupów) istnieje kościół św. Jana. Budowany w latach 1281-1284, przebudowany w XVI wieku, został zamieniony na świątynię luterańską. Król Stefan Batory przekształcił go w katedrę biskupią Liwonii. Po 1600 roku została ona ponownie świątynią luterańską. W kościele zachował się pomnik nagrobny biskupa Andrzeja Patrycjusza Nideckiego (1522-1587), wyrzeźbiony w piaskowcu przez nieznaną mistrzów w 1587 r. Nidecki był nie tylko biskupem kiejskim, ale znanym humanistą, filologiem i sekretarzem królowej Anny Jagiellonki. Na przełomie XVII i XVIII wieku dla tego kościoła zamówiono u Piotra Rhode w Gdańsku srebrną kanę na wino.¹²

Zabytki polskiej sztuki sakralnej można znaleźć i na przeciwnym krańcu Łotwy — w Lipawie. W katolickim kościele św. Józefa (koniec XVIII w.) znajduje się relikwiarz srebrny wykonany przez mistrza Michała Niewiadomskiego z Wilna w pocz. XIX w. Był tam też późniejszy ołtarzyk drewniany Matki Boskiej Częstochowskiej, ale „zniknął” po remoncie w 1993 r... Na miejscowym cmentarzu zachowały się resztki pięknych nagrobków rodzin polskich z XVIII i XIX w., ale polskie nekropolie to temat na odrębne, pracochłonne badania. Tym trudniejsze, że jednoodnie polskich cmentarzy praktycznie brak. Na Łotwie kwatery polskie były zwykle wkomponowane do wielonarodowego cmentarza katolickiego. W lipawskim

autors nav zināms). Telpiskā kompozīcija balstās uz rotundu, bet fasādi veido to apņemošā kolonāde. Vienīgi tuvojoties kapelai var konstatēt, ka galveno fasādi veido kolonāde ap altāra augstākās puses apsīdu. Ieeja atrodas pretējā (rietumu) pusē, kur to apņem divi dorisku kolonu pāri uz paaugstinājuma. Nevar neredzēt līdzību ar Diānas pili (1783.g., S.B.Zuga projekts) Ņeborovas Arkādijā.

Tālu no Latgales, Cēsīs (kas neilgu laiku bija poļu bīskapu rezidence) ir Sv. Jāņa baznīca. Celta 1271.-1284.g., pārbūvēta 15.gs., tā tika pārvērsta par luteriešu dievmāju. Karalis Stefans Batorijs to pārveidoja par Livonijas bīskapijas katedrāli. Pēc 1600.g. tā atkal kļuva par luteriešu dievmāju.

Baznīcā ir saglabājies bīskapa Andžeja Patrīcija Ņidecka (1522-1587) kaļķakmens kapa piemineklis, ko veidojuši nezināmi meistari 1587.g. Ņideckis bija ne tikai Cēsu bīskaps, bet arī pazīstams humanists, filologs, karalienes Annas Jagelonkas sekretārs. 17. un 18.gs. mijā Gdaņskā pie Pētera Rodes šai baznīcai tika pasūtīts sudraba trauks vīnam.¹²

Poļu sakrālās mākslas pieminekļus var atrast arī Latvijas pretējā malā — Liepājā. Sv. Jāzepa katoļu baznīcā (18.gs. beigās) atrodas sudraba relikvārs, ko izgatavoja Viļņas meistars Mihals Ņevjadomskis 19.gs. sākumā. Tur bija arī vēlāk veidots Čenstohovas dievmātes koka altāritis, bet tas „pazuda” 1993.g. remonta laikā... Vietējā kapsētā ir saglabājušās 18. un 19.gs. poļu ģimeņu skaistu kapu pieminekļu atliekas; poļu nekropoles tomēr veido atsevišķu, darbietilpīgu pētījumu tematu, jo grūtāku tāpēc, ka viendabīgu, specifiski poļu kapsētu praktiski nav. Latvijā poļu kapi parasti bija daudznāciju katoļu kapsētu sastāvdaļa... Liepājas luteriešu Sv.Trīsvienības baznīcā ir arī sudraba pulsts, gatavota Gotfrīda Gerkes darbnīcā Gdaņskā 1714.g.

Netālajā katoļu baznīcā Lienē (Kuldīgas apr.) ir saglabājušies kass un trauks ziedojumiem no meistara Ņevjadomska darbnīcas.¹³

Tomēr atgriezīsimies Rīgā, kur 40 gadu ilgā poļu valdīšanas laikā nav tapušas sakrālās celtnes. Drīzāk luteriešu baznīcas tika pārveidotas par katoļu dievmājām, bieži ar varu, kā Stefana Batorija laikā... Sv.Franciska katoļu baznīcā atrodas Vojceha Gersona eļļas glezna *Bezvainīgā Jaunava Marija* (1898). Šai pašā dievmājā atrodas sudraba svečturis, ko veidojis Karols Bojanovskis 1857.g. Rīgas Sv.Jāņa (luteriešu) baznīcā ir Sv. Jāņa Kristītāja bronzas statuja, ko veidojis Konstatīns Rončevskis (1875-1935) 1926.g. Sakrālās mākslas pieminekļiem var pieskaitīt arī vairākās prof. Rončevska kapu skulptūras, kuras atrodas Rīgas un tās apkārtnes kapsētās... Savukārt 1708.g. Jēkaba Rodes darbnīcā Gdaņskā izgatavots skaists zvans Sv.Jēzus baznīcai.

Netālajos Limbažos luteriešu baznīcā atrodas sudraba krūze, izgatavota B.Henneberga darbnīcā Varšavā 1875.g.¹⁴

luteraniskim kościele św. Trójcy jest też srebrny pulpit wykonany w 1714 r. w pracowni Gotfryda Gerke w Gdańsku.

Kielich i patera z pracowni mistrza Niewiadomskiego zachowały się w pobliskim katolickim kościele w Lenie (pow. Kuldyga).¹³

Wróćmy jednak do Rygi, w której w czasach 40-letniego panowania polskiego nie powstały budowle sakralne. Przekształcano raczej kościoły luteraniskie na katolickie; często przemocą, jak za Stefana Batorego... W kościele katolickim św. Franciszka znajduje się olejne płótno Wojciecha Gersona *Niepokalana Maria Panna*, namalowane w 1898 roku. W tejże świątyni znajduje się srebrny lichtarz wykonany przez Karola Bojanowskiego w 1857 roku. W ryskim kościele św. Jana (luteraniskim) jest brązowa statua św. Jana Chrzciciela, wykonana przez Konstantego Rączewskiego (1875-1935) w 1926 roku. Do zabytków sztuki sakralnej można również zaliczyć kilkanaście rzeźb nagrobnych prof. Rączewskiego, znajdujących się na cmentarzach Rygi i okolic. Z kolei dla kościoła św. Jezusa wykonano w 1708 r. w gdańskiej pracowni Jakuba Rhode piękny dzwon.

W pobliskim Limbaży, w kościele luteraniskim, znajduje się srebrny dzban wykonany w Warszawie w 1875 r. w pracowni B.Henneberga.¹⁴

Powróćmy ponownie na teren Inflant. W Posyniu, w 1761 roku, polscy dominikanie ufundowali kościół pod wezwaniem św. Krzyża. Był on budowany razem z zespołem klasztornym (twórcy nieznani), stanowiącym przed 1832 r. pierwszą stałą siedzibę dominikanów na tych ziemiach. Zachowało się piękne stiukowe wnętrze tego kościoła, zdradzające wpływy austriackie, wykonane również w 1761 roku.

Wspomniany wcześniej architekt Antonio Paracco zaprojektował, zbudowany w latach 1759-1774, kościół pod wezwaniem Wniebowstąpienia Matki Boskiej w Przydrójsku. Jest on utrzymany w stylu baroku wileńskiego (podobnie jak kościoły w Posyniu oraz Jezuitów w Dyneburgu). Zachowane do dziś wnętrza ukończono kilkanaście lat później (stiuki, polichromia; twórcy nieznani). Natomiast wspomniana świątynia Jezuitów w Dyneburgu, zbudowana wg projektu F.B.Rastrellego w 1743 r., posiada piękną dekorację wnętrza, wykonaną w drewnie przez zakonnych artystów.¹⁵

Jednym z najstarszych kościołów jest, ufundowana przez Platerów jako rodowa, świątynia p.w. św. Jana Chrzciciela w Indrycach. Budowę ukończono w 1698 r. Z tegoż okresu pochodzi ołtarz główny oraz wnętrza: rzeźba w drewnie, polichromie, złoceń (twórcy nieznani).

W tym samym okresie powstał kościół św. Trójcy w Dagdzie. Od początku budowy aż po rok 1820 był on zarazem centrum misji jezuitów. Inicjatorem powstania świątyni byli Hylzenowie. W niej pochowano, zmarłego w 1767 r., Jana Augus-

Atgriezīsimies atkal Latgales teritorijā. Pasiēnē 1761.g. poļu dominikāņi nodibināja Sv.Krusta baznīcu. To cēla kopā ar klostera ansambli (autori nav zināmi), kas pirms 1832.g. bija pirmā pastāvīgā dominikāņu rezidence šajā zemē. Ir saglabāties šīs baznīcas skaists mākslīgā marmora interjers, ko arī veidoja 1761.g. un kurā jaušama austriešu ietekme.

Agrāk pieminētais arhitekts Antonio Paraka ieprojektēja 1759.-1774.g. uzcelto Dievmātes Debesīsuzņemšanas baznīcu Piedrujā. Tā ir izturēta Viļņas baroka stilā (tāpat kā baznīca Pasiēnē, kā arī jezuītu baznīca Daugavpilī). Interjers, kas ir saglabājies līdz šai dienai, tika pabeigts vairākus gadus vēlāk (marmora atdarinājumi, polihromija; autori nav zināmi). Turpretī augstāk minētai jezuītu svētnīcai Daugavpilī, ko uzcēla pēc F.B.Rastrelli projekta 1743.g., ir skaists iekšējs koka dekorējums.¹⁵

Viena no visvecākajām baznīcām ir Plāteru nodibināta dzimtas dievmāja — Sv. Jāņa Kristītāja baznīca Indricā. Celtniecība pabeigta 1698.g. Šai paša laika posmā top arī galvenais altāris un interjers (kokgrebumi; meistari nav zināmi). Baznīca bija saistīta galvenokārt ar jezuītu misijas darbību.

Šai pašā laikā ir radusies Sv.Trīsvienības baznīca Dagdā. No celtniecības sākuma līdz pat 1820.g. tā bija vienlaicīgi jezuītu misijas centrs. Svētnīcas būves iniciatīva pieder Hilzenu dzimtai. Tajā apglabāts 1767.g. mirušais Latgales kastelāns un Minskas vojeвода, pazīstams pētnieks Jans Augusts Hilzens. Skaists kapu piemineklis ir nezināmu meistarū darbs.

Šajā baznīcā apglabāts arī Mihals Rots (1742-1820), kurš rakstīja par latgaļu valodu un ieguva iesauku „latviešu apustulis“. Baznīcā atrodas arī 19.gs. krucifikss (poļu meistarū darbs), kā arī ērģeles, ko uzbūvēja Vaclavs Bernackis 1928.g.¹⁶

Cits poļu pieminēklis ir Dieva Rūpju baznīcas zvanu tornis Berzgalē. Tās celtniecības (1848) ierosinātājs bija muižnieks Leopolds Oskjerka.

Daudz vecāka ir Sv. Jāņa Kristītāja baznīca Feimaņos. To uzcēla 1756.-1760.g. pēc vietējo poļu muižnieku Korfu ierosmes. No celtniecības beigām nāk interjera noformēšana (kokgrebumi, polihromija). Rekonstrukciju veica 19.gs. sākumā.¹⁷

Daudzās citās Inflantijas baznīcās var atrast poļu sakrālās mākslas pieminekļus. Katoļu baznīca Bukmuižā atrodas Kazimira Alhimoviča eļļas glezna Sv. Jāzeps ar Bērniņu (1904). Ērģeles, ko izbūvējusi brāļu Blombergu firma Varšavā, var sastapt Balvu un Galēnu katoļu baznīcās. Bet konkurējošā Vojceha Gadko firma Varšavā izgatavoja (1910.-1912.g.) ērģeles dievmājām Stiglavā, Pušmucovā un Aulejā. Pieminētā Bernacka firma uzbūvēja 1931.g. ērģeles Līksnas baznīcai. Savukārt Antonijs Jastšembskis no Viļņas 1848.g. izgatavoja monstranciju baznīcai Andrupenē, bet gleznotājs Stružickis 1799.g. — koka krucifiksu baznīcai Ciskādē. Baznīca De-

ta Hylzena, kasztelana łatgałskiego i wojewodę mińskiego, pisarza i badacza. Jego piękny nagrobek jest dziełem nieznanymi mistrzów. W kościele tym pochowano też Michała Rotha (1742-1820), autora prac o języku łatgałskim, który zdobył sobie przydomek „łotewskiego apostoła”. W kościele tym znajduje się też krucyfiks XIX-wieczny (dzieło polskich mistrzów) oraz organy zbudowane przez Wacława Biernackiego w 1928 roku.¹⁶

Innym zabytkiem polskim jest dzwonnica kościoła Opieki Boskiej w Berzygolah. Inicjatorem jej budowy (1848) był ziemianin Leopold Oskierka.

Dużo starsza jest świątynia Jana Chrzciciela w Feymanie. Zbudowano ją w latach 1756-1760 z inicjatywy okolicznych latyfundystów polskich — państwa Korffów. Z końca budowy pochodzi dekoracja wnętrza (rzeźba w drewnie, polichromie). Rekonstrukcji dokonano w pocz. XIX wieku.¹⁷

W wielu innych kościołach inflanckich można znaleźć zabytki polskiej sztuki sakralnej. W kościele katolickim w Bukmuiży znajduje się olejne płótno Kazimierza Alchimowicza, z 1904 roku, *Święty Józef z dzieciątkiem*. Organ zbudowane przez warszawską firmę braci Blombergów można spotkać w kościołach katolickich w Bałwie i Galenach, zaś konkurencyjna firma warszawska Wojciecha Gadko wykonała (w latach 1910-1912) organy do świątyń w Stiglowie, Puszmocowie i Auleju. Wspomniana zaś firma Biernackiego zbudowała w 1931 roku organy dla kościoła w Likśnie. Z kolei Antoni Jastrzębski zrobił w 1848 roku monstrancję dla kościoła w Andrupeniu, malarz Strużycki zaś wykonał w 1799 roku dla kościoła w Ciskadach krucyfiks drewniany. Kościół w Demeniu zamówił w 1908 roku u A. Przesłańskiego obraz olejny Matki Boskiej. A kościół Marii Panny w Dyneburgu zamówił w 1909 r., w warszawskiej firmie Adolfa Hofmana, organy.

Powyższe wyliczenie dawałoby zarys najważniejszych obiektów polskiej sztuki sakralnej na Łotwie. Najważniejszych, gdyż — mimo działalności Inspektoratu d/s Ochrony Zabytków łotewskiego Ministerstwa Kultury, ich rejestr jest niepełny. Ponadto specjalistycznych prac pod tym kątem raczej nie prowadzono. Znaczenie zaś znajomości problemu uwiadamia się nie tylko przy takich okazjach, jak — podniesiona podczas wizyty L. Wałęsy na Łotwie — sprawa „obrazu Matejki” w kościele św. Ludwika w Krasławiu, lecz przede wszystkim przy próbie oceny stopnia pilności prac konserwatorskich oraz ustalenia ich racjonalnego programu. Co się zaś tyczy niepełności niniejszego zarysu, jako dowód niech posłuży kościół jezuicki w Illukszie¹⁸ oraz srebrna monstrancja (W. Jastrzembski, pocz. XIX w.) w kościele w Sarkanui. Momenty te winny zachęcać do kompleksowych badań problemu, gdyż oderwane artykuły i opracowania nt. pojedynczych kościołów nie zmieniają wspomnianej na wstępie sytuacji.

Jarosław Sozański

menē pasūtīja 1908.g. pie A.Pšesļauska Dievmātes eļļas gleznu. Bet Jaunavas Marijas baznīca Daugavpilī 1909.g. pasūtīja ērģeles Ādolfā Hofmana firmā Varšavā.

Tāds tad arī būtu poļu sakrālās mākslas visnozīmīgāko objektu uzskaitījums Latvijā. Visnozīmīgāko tāpēc, ka — neskatoties uz Latvijas Kultūras ministrijas Pieminekļu aizsardzības inspekcijas darbību — to saraksts vēl šobrīd nav pilnīgs. Bez tam īpašus darbus šādā skatījuma drīzāk neveic. Bet problēmas apzināšanas nepieciešamība kļūst redzama ne tikai tādos gadījumos, kā „*Matejko svētbildes*“ lieta Sv. Ludvika baznīcā Krāslavā, ko izvirzīja prezidenta L.Valensas vizītes laikā Latvijā. Pirmām kārtām jāmēģina novērtēt konservācijas darbu steidzamības pakāpi, kā arī jāizveido šādu darbu veikšanas programma. Kas attiecas uz šī raksta nepilnībām, kā pierādījums tam lai noder jezuītu baznīca Ilukstē¹⁸ un sudraba monstrancija (V.Jastšembsskis, 19.gs. sākums) baznīcā Sarkanos. Šiem momentiem vajadzētu veicināt problēmas kompleksus pētījumus, kaut vai tāpēc, ka pavisām darbi, atsevišķi raksti par individuālām baznīcām nespēj mainīt ievadā pieminēto stāvokli.

Jaroslavs Sozaņskis

Przypisy:

- ¹ W. Neumann: *Lexicon Baltischer Kunstler*, Riga 1908, S. 14 i nast.
- ² A. Салунов: Памятники времен древних и новейших в Витебской губернии, Витебск 1903, стр. 9 и послед. oraz *Materialy krajoznawczo-historyczne*, Daugavpils 1938 — (Art.: 375 lat) — s. 9-10, 38-39.
- ³ G. Manteuffel: *Polnisch Livland*, Riga 1869, s. 7 i nast.
- ⁴ Por.: G. Manteuffel: *Terra Mariana 1186-1888*, Riga 1903, t. 3, s. 35 i nast.
- ⁵ H. Trups: Aglona: słynne miejsce pielgrzymek na Łotwie — (mpis) — 1993.
- ⁶ Por.: A. Krūmiņš: *Latgales koka baznīcu celtniecība Romas-katoļu draudzē 18. gs.*, Rīga 1939 — (Disertācija) — LVB RX 16,8,5, Памятники искусства Советского Союза: Белоруссия, Литва, Латвия, Эстония. Справочник-путеводитель. Москва-Leipzig 1986, 2-е изд., стр. 364 и послед.
- ⁷ G. Manteuffel: *Terra Mariana*, *op.cit.*, t. 3, s. 25 i nast. Por. też Z. Hornung: *Problem rokoka w architekturze sakralnej XVIII wieku*, Wrocław 1972, s. 122 i nast.
- ⁸ *Ibidem*.
- ⁹ G. Manteuffel: *Kraslaw*. Warszawa 1901, s. 11 i nast. Por. też R. Aftanazy: *Materialy do dziejów rezydencji*, Warszawa 1987, t. 3A, s. 381 i nast., t. 3B, s. 295 i nast., oraz S. Łoza: *Architekci i budowniczowie w Polsce*, Warszawa 1954, s. 227 i nast.
- ¹⁰ Zob. też: *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających*, Wrocław 1971, s. 293, a także H. Tomaszewicz: *Kraslaw* // *Materialy krajoznawczo-historyczne*, Daugavpils 1938, s. 51 i nast.
- ¹¹ Por. R. Kaminska: *Nozīmīgākie monumentāli dekoratīvas gleznniecības pieminekļi Latgalē 18.-19. gadsimtā* // *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis* 1993, Nr. 2 (547), 19. u.s.lpp., jak również G. Manteuffel: *Polnisch Livland*, *op.cit.*, s. 82 i nast., oraz M. de Borch: *Le jardin sentimentale de Varclany*, Varsovie 1795.
- ¹² Zob.: *Izstāde Latvija-Polija 1447-1940 — (Katalogs)* — Rīga 1993., 43. u.s.lpp., a także R. Kaminska: *Poļu un Polijas teritorijā strādājušu mākslinieku un amatnieku darbi Latvijas Republikas pieminekļu sarakstā*. — (M/r) — 1994.
- ¹³ *Ibidem*. Vide również J. Zilgalvis: *Latgales muižu arhitektūra*. 16. gs. — 20. gs. sākums. — (M/r) — 1995, 5. u.s.lpp.
- ¹⁴ R. Kaminska: *Poļu un Polijas teritorijā...*, *op.cit.* Por. też G. Manteuffel: *Terra Mariana*, *op.cit.*, i G. Manteuffel: *Polnisch Livland*, *op.cit.*
- ¹⁵ B. Vifers: *Latvijas māksla baroka laikmetā*, Rīga 1937, 257. u.s.lpp.
- ¹⁶ K. Glowacki: *Kościół jezuicki w Dźwińsku — zapomniane dzieło F.B. Rastrellego* // *Kwartalnik Architektury i Urbanistyki*, t. 31, Warszawa 1986, s. 141 i nast., oraz J. Paszenda, J. Popłatek: *Słownik jezuitów artystów*, Kraków 1972, s. 122.
- ¹⁷ Por. *Izstāde Latvija-Polija...*, *op.cit.*, oraz R. Kaminska: *Poļu un Polijas teritorijā...*, *op.cit.*
- ¹⁸ J. Paszenda: *Kościół Jezuitów w Ilukście*. BHS nr 3, Warszawa 1978, s. 293 i nast. Por. także G. Manteuffel: *Z dziejów Kościoła w Inflantach i Kurlandii od XVI do XX stulecia* // *Kwartalnik historyczny*, t. XVI, s. 401-428.

Piezīmes:

- ¹ W.Neumann: Lexicon Baltischer Kunstler, Riga 1908, S. 14 u.n.
- ² А.Салунов: Памятники времен древних и новейших в Витебской губернии, Витебск 1903, стр. 9 и послед., arī Materialy krajoznawczo-historyczne, Daugavpils 1938 — (Art.: 375 lat) — s. 9-10, 38-39.
- ³ G.Manteuffel: Polnisch Livland, Riga 1869, s. 7 u.n.
- ⁴ Sal.: G.Manteuffel: Terra Mariana 1186-1888, Riga 1903, t. 3, s. 35 u.n.
- ⁵ H.Trups: Aglona: słynne miejsce pielgrzymek na Lotwie — (Rokraksts) — 1993.
- ⁶ Sal.: A.Krūmiņš: Latgales koka baznīcu celtniecība Romas-katoļu draudzē 18. gs., Rīga 1939 — (Disertācija) — LVB RX 16,8,5, Памятники искусства Советского Союза: Белоруссия, Литва, Латвия, Эстония. Справочник-путеводитель. Москва-Leipzig 1986, 2-е изд., стр. 364 и послед.
- ⁷ G.Manteuffel: Terra Mariana, *op.cit.*, t. 3, s. 25 u.n. Sal. arī Z.Hornung: Problem rokoka w architekturze sakralnej XVIII wieku, Wrocław 1972, s. 122 u.n.
- ⁸ *Ibidem.*
- ⁹ G.Manteuffel: Kraslaw. Warszawa 1901, s. 11 u.n. Sal. arī R.Aftanazy: Materialy do dziejów rezydencji, Warszawa 1987, t. 3A, s. 381 u.n., t. 3B, s. 295 u.n., arī S.Łoza: Architekci i budowniczowie w Polsce, Warszawa 1954, s. 227 u.n.
- ¹⁰ Skat. arī: Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających, Wrocław 1971, s. 293, kā arī H.Tomaszewicz: Kraslaw // Materialy krajoznawczo-historyczne, Daugavpils 1938, s. 51 u.n.
- ¹¹ Sal.: R.Kaminska: Nozīmīgākie monumentāli dekoratīvas glezniecības pieminekļi Latgalē 18.-19. gadsimtā // *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis* 1993, Nr. 2 (547), 19. lpp. u.s., kā arī G.Manteuffel: Polnisch Livland, *op.cit.*, s. 82 u.n., arī M. de Borch: Le jardin sentimentale de Varclany, Varsovie 1795.
- ¹² Skat.: Izstāde Latvija-Polija 1447-1940 — (Katalogs) — Rīga 1993., 43. u.s.lpp., kā arī R.Kaminska: Poļu un Polijas teritorijā strādājušu mākslinieku un amatnieku darbi Latvijas Republikas pieminekļu sarakstā. — (M/r) — 1994.
- ¹³ *Ibidem.* Vide arī J.Zilgalvis: Latgales muižu arhitektūra. 16. gs. — 20. gs. sākums. — (M/r) — 1995, 5. lpp. u.s.
- ¹⁴ R.Kaminska: Poļu un Polijas teritorijā..., *op.cit.* Sal. arī G.Manteuffel: Terra Mariana, *op.cit.*, i G.Manteuffel: Polnisch Livland, *op.cit.*
- ¹⁵ B.Vifers: Latvijas māksla baroka laikmetā, Rīga 1937, 257. lpp. u.s.
- ¹⁶ K.Głowacki: Kościół jezuicki w Dźwińsku — zapomniane dzieło F.B.Rastrellego // *Kwartalnik Architektury i Urbanistyki*, t. 31, Warszawa 1986, s. 141 u.n., arī J.Paszenda, J.Poplatek: Słownik jezuitów artystów, Kraków 1972, s. 122.
- ¹⁷ Sal. Izstāde Latvija-Polija..., *op.cit.*, arī R.Kaminska: Poļu un Polijas teritorijā..., *op.cit.*
- ¹⁸ J.Paszenda: Kościół Jezuitów w Ilukście. BHS nr 3, Warszawa 1978, s. 293 u.n. Sal. arī G.Manteuffel: Z dziejów Kościoła w Inflantach i Kurlandii od XVI do XX stulecia // *Kwartalnik historyczny*, t. XVI, s. 401-428.

KOŚCIOŁY POLSKIE

POMNIKI ARCHITEKTURY I SZTUKI W LIWLANDII ORAZ ŁATGALII (INFLANTACH)

1. **Luterański (dawniej katolicki) kościół św. Jana. Widok zewnętrzny. Budowany w latach 1281-1284. Przebudowany w połowie XIV w.**
Liwońska katedra biskupa w Kiesiu, ufundowana w czasach Stefana Batorego.
2. **Pomnik nagrobny biskupa kiejskiego Andrzeja Patrycjusza Nideckiego (1522-1587). Widok ogólny. Kościół św. Jana w Kiesiu. Dzieło nieznanego mistrza. Rok 1587. Rzeźba w piaskowcu.**
A.P.Nidecki był humanistą, filologiem, duchownym, sekretarzem królowej Anny Jagiellonki.
3. **Kościół katolicki Wniebowstąpienia Matki Boskiej w Warklanach. Arch. Vincenzo Mazotti, 1783 r. Forma obecna z 1854 r.**
Zbudowany przez hr. Borchę jako świątynia rodowa. V.Mazotti był również twórcą zespołu pałacowego w Warklanach.
4. **Kaplica majątku w Warklanach. Wygląd zewnętrzny. 1814 r.**
Fundator — Eleonora Borch. Kaplica była zarazem rodową nekropolią. Tu pochowano hr. Michała Borchę (1751-1810), wojewodę bielskiego, starostę łucyńskiego, posła na Sejm, dyplomata, znanego przyrodnika i działacza Oświecenia.
5. **Kościół katolicki Św. Krzyża w Posyniu. 1761 r.**
Zbudowany razem z zespołem klasztornym dominikanów, który od 1832 r. był pierwszą stałą siedzibą dominikanów w Łatgalii.
6. **Wnętrze kościoła katolickiego Św. Krzyża w Posyniu.**
Dzieło nieznanego twórców, prawdopodobnie szkoła austriacka. Około 1761 r., zdobienia stiukowe.

POĻU BAZNĪCAS

ARHITEKTŪRAS UN MĀKSLAS PIEMINEKĻI VIDZEMĒ UN LATGALĒ

1. **Cēsu Sv. Jāņa luteriešu baznīca. Ārskats. 1281.-1284.g.; XIV gs. vidus.**
Polijas karaļa Stefana Batorija laikā dibinātās Livonijas (Cēsu) bīskapijas katedrālē..
2. **Kapa piemineklis Livonijas (Cēsu) bīskapam Andreasam Patrīcijam Ņideckim Cēsu Sv. Jāņa luteriešu baznīcā. Kopskats. Nezināms meistars. 1587. .g. Kaļķakmens, kalums.**
A.P.Ņideckis (1522-1587) — humānists, filologs, garīdznieks, Polijas karaļienes Annas Jagellones sekretārs.
3. **Varakļānu Dievmātes debesīs uzņemšanas katoļu baznīca. Ārskats. Arh. Vincenzo Mazotti, 1783.g.; 1854.g.**
Baznīca celta grāfu Borhu dzimtīpašumā pēc viņu iniciatīvas. Sākotnējā projekta autors veidojis arī Varakļānu pils ansambli.
4. **Varakļānu muižas kapela. Ārskats. 1814.g.**
Fundatore — Eleonora Borha. Kapelā atrodas Borhu dzimtas apbedījumi. Te apbedīts grāfs Mihals Borhs (1751-1810), Beļskas vaivads, Ludzas stārasts, Polijas Seima loceklis, diplomāts, ievērojams dabaszinātnieks, Apgaismības laikmeta darbinieks.
5. **Pasienes Sv. Krusta katoļu baznīca. Ārskats. 1761.g.**
Baznīca celta kompleksā ar dominikāņu klosteri, kopš 1832.g. — draudzes baznīca. Pasiene ir pirmā pastāvīga dominikāņu apmešanas vieta Latgalē XVII gs. beigās.
6. **Pasienes Sv. Krusta katoļu baznīca. Iekšskats.**
Nezināmi meistari, Austrija (?). Ap 1761.g. Stuka veidojums.

7. Kościół katolicki pod wezwaniem Wniebowstąpienia Matki Boskiej w Przydrójsku. Wygląd zewnętrzny. Arch. Antonio Paracco. Lata 1759-1774.
Kościół zbudowany w stylu tzw. baroku wileńskiego, zbliżony formą architektoniczną do kościoła w Posyniu i kościoła jezuitów w Dyneburgu.
8. Kościół katolicki pod wezwaniem Wniebowstąpienia Matki Boskiej w Przydrójsku. Wnętrze. Dzieło nieznanymi twórców. Koniec XVIII w. Dekoracje stiukowe, polichromia.
9. Kościół katolicki św. Jana Chrzciciela w Indrycy. Wygląd zewnętrzny. 1698 r.
Ufundowany przez hr. Platerów jako świątynia rodowa. Związany z działalnością misji jezuitów (1756-1780).
10. Wnętrze kościoła św. Jana Chrzciciela w Indrycy. Ołtarz główny. Dzieło nieznanymi mistrzów. Koniec XVII w. Rzeźba w drewnie.
11. Kościół katolicki św. Ludwika w Krasławiu. Arch. Antonio Paracco. Lata 1755-1767.
Zbudowany z inicjatywy rodu Platerów jako katedra biskupa Liwonii. Utracił ten status po I rozbiorze Polski w 1772 r. Związany z działalnością misji jezuitów (1680-1756) i lazarystów (1756-1843).
12. Ołtarz główny kościoła św. Ludwika w Krasławiu. Obraz *Święty Ludwik wyrusza na wyprawę krzyżową*. Autor — T. Lisiewicz wg szkiców Jana Matejki. 1884 r., płótno, olej.
W niszy ołtarza zachowały się fragmenty fresków Filippo Castaldiego z lat 1760-1762.
13. Kościół katolicki pod wezwaniem św. Korony Cierniowej w Malnowiu. Widok ogólny. Lata 1741-1762.
Zbudowany z inicjatywy ziemiańskiej rodziny Szadurskich.
14. Wnętrze kościoła katolickiego pod wezwaniem św. Korony Cierniowej w Malnowiu. Ołtarz główny. Dzieło nieznanymi mistrzów. Lata 1760. Rzeźba w drewnie, złoceń.

7. **Piedrujas Sv. Marijas debesīs uzņemšanas katoļu baznīca. Ārskats. Arh. Antonio Parako. 1759.-1774.g.**
Dievnams celts t.s. Viļņas baroka arhitektūras formās, stilā tuvs Pasienes baznīcai un bijušajai Daugavpils jezuītu baznīcai.
8. **Piedrujas Sv. Marijas debesīs uzņemšanas katoļu baznīca. Iekšskats. Nezināmi meistari. XVIII gs. trešais ceturksnis. Stuka veidojums, polihromija.**
9. **Indricas Sv. Jāņa Kristītāja katoļu baznīca. Ārskats. 1698.g.**
Celta grāfu Plāteru dzimtīpašumā pēc viņu iniciatīvas. Dievnams saistīts ar jezuītu misijas darbību (1756-1780).
10. **Indricas Sv. Jāņa Kristītāja katoļu baznīca. Iekšskats. Centrālais altāris. Nezināmi meistari. XVII gs. beigas. Kokgriezums.**
11. **Krāslavas Sv. Ludvika katoļu baznīca. Ārskats. Arh. Antonio Parako. 1755.-1767.g.**
Dievnams celts pēc grāfu Plāteru dzimtas iniciatīvas, iecerēts kā Livonijas bīskapijas katedrāle. Šo statusu zaudē pēc I Polijas dalīšanas (1772.g.). Saistīts ar jezuītu (1680-1756) un misionāru — lācariešu darbību (1756-1843).
12. **Krāslavas Sv. Ludviga katoļu baznīcas centrālais altāris ar altārgleznu Sv. Ludvigs dodas krusta karā. Kopskats. Altārgleznu pēc J.Matejko skices gleznoja T.Ļisjēvičs 1884.g. Audekls, eļļa.**
Altāra nišā saglabājušies sākotnēja gleznojuma — F.Kastaldi freskas — fragmenti no 1760.-1762.g.
13. **Malnavas Sv. Rožukroņa katoļu baznīca. Ārskats. 1741.-1762.g.**
Dievnama būves iniciatori — muižnieku Šadursku dzimta.
14. **Malnavas Sv. Rožukroņa katoļu baznīca. Iekšskats. Centrālais altāris. Nezināms meistars. XVIII gs. 60. gadi. Kokgriezums, zeltījums.**
15. **Dagdas Sv. Trīsvienības katoļu baznīca. Iekšskats. 1741.-1768.g.**
Dievnama būves iniciatori — muižnieku Hilzenu dzimta. Baznīca saistīta ar jezuītu misijas darbību (1742-1820). Te apbedīts jezuīts Mihals Rots (1721-1785), „latviešu apustulis“, latgaliesū dialektā sarakstītu iespieddarbu autors.

15. **Kościół katolicki pod wezwaniem św. Trójcy w Dagdzie. Wnętrze. Lata 1741-1768.**
 Inicjatorem budowy świątyni była rodzina Hylzenów. Kościół związany z działalnością misji jezuitów (1742-1820). Tu pochowano Michała Rotha (1721-1785), zwanego „*lotewskim apostołem*“, autora licznych prac o języku łatgalskim.
16. **Nagrobek Jana Augusta Hylzena (zm. w 1767 r.) w kościele św. Trójcy w Dagdzie. Dzieło nieznanych mistrzów. 1767 r., zdobienia stiukowe.**
 J.A.Hylzen był kasztelanem inflanckim, wojewodą mińskim i znanym badaczem historii Inflant.
17. **Kościół katolicki w Aglonie pod wezwaniem Wniebowstąpienia Matki Boskiej. Od 1980 r. — katedra. Lata 1768-1780.**
 Budowany razem z zespołem klasztornym dominikanów. Dwuwieżowa fasada stanowi szczytowe osiągnięcie architektoniczne baroku w Łatgalii.
18. **Wnętrze bazyliki w Aglonie. Ołtarz główny. Dzieło nieznanych mistrzów. Koniec XVIII w. Dekoracje stiukowe.**
 W ołtarzu obraz Matki Boskiej Agłońskiej Czyniącej Cuda. XVII w. (?). Drewno, tempera, olej.
19. **Dzwonnica kościoła katolickiego pod wezwaniem Opieki Boskiej w Berzygolach. Widok zewnętrzny. 1849 r.**
 Inicjatorem budowy był miejscowy ziemianin Leopold Oskierka.
20. **Kościół katolicki św. Jana Chrzciciela w Feymanie. Wnętrze. Ołtarze. Lata 1756-1760. Rekonstrukcje pocz. XIX w. Rzeźby w drewnie. Drewno, polichromie.**
 Inicjatorem budowy świątyni była ziemiańska rodzina Korffów.

Zdjęcia: Inspektorat Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury Łotwy,
 Archiwum Centrum Dokumentacji Zabytków w Rydze.

Autor fotokopii: *Marika Vanaga*

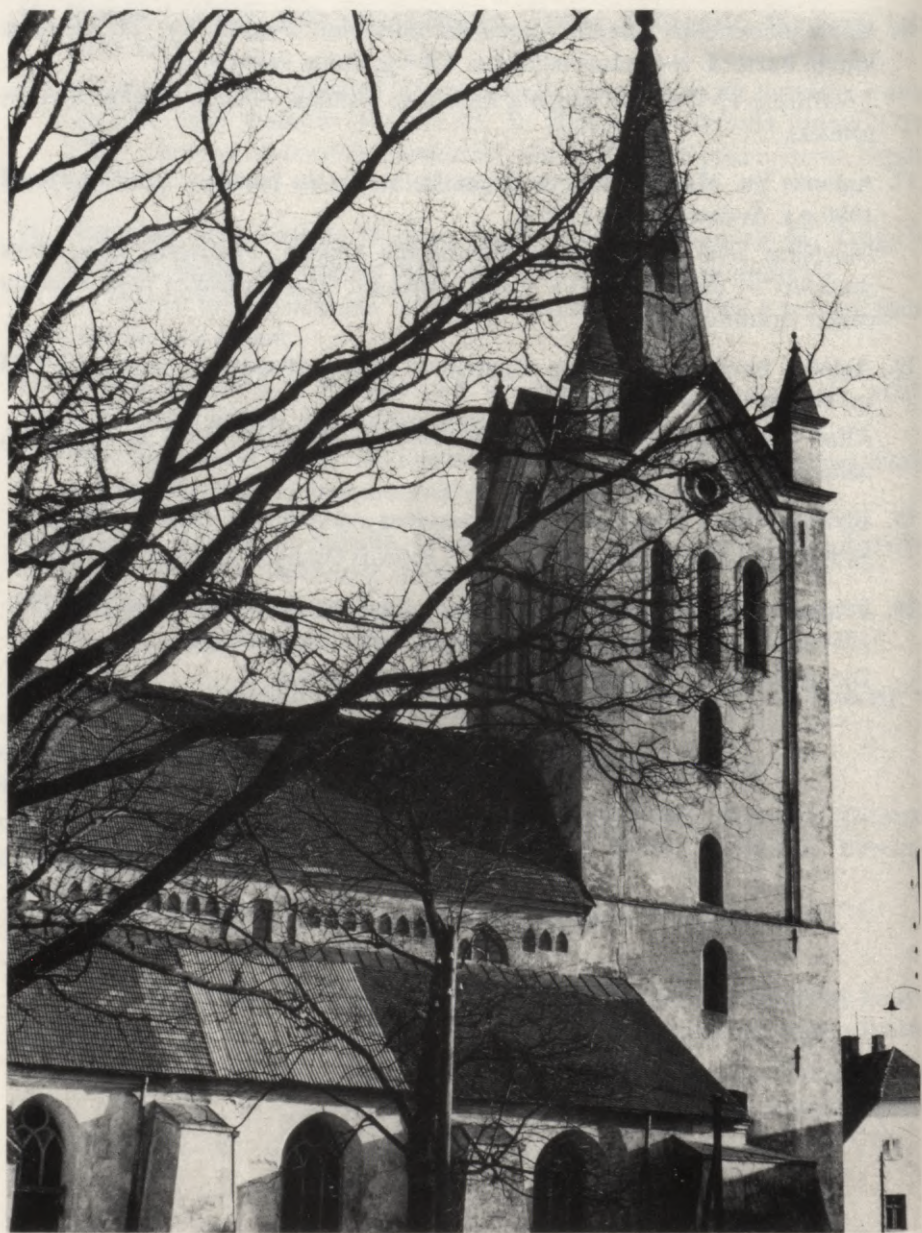
Tekst: *Ruta Kamińska*

16. Kapa piemineklis Janam Augustam Hilzenam Dagdas Sv. Trīsvienības katoļu baznīcā. Nezināms meistars. 1767.g. Stuka veidojums.
J.A.Hilzens (?-1767) — Latgales kastelāns, Minskas vaivads, novada vēstures pētnieks.
17. Aglonas Sv. Marijas debesīs uzņemšanas katoļu baznīca, bazilika (kopš 1980.g.). Ārskats. 1768.-1780.g.
Dievnams celts kompleksā ar dominikāņu klosteri. Pastāvošās ēkas būves iniciatori — dominikāņi. Tā noslēdz barokālo divtorņu fasāžu mūra baznīcu celtņu virkni Latgalē.
18. Aglonas bazilika. Iekšskats. Centrālais altāris. Nezināmi meistari. XVIII gs. beigas. Stuka veidojums.
Altarī atrodas glezna *Aglonas Brīnumdarītāja Dievmāte*. XVII gs. (?). Koks, tempera, eļļa.
19. Biržgaļu Dieva aizgādības katoļu baznīcas zvanu tornis. Ārskats. 1849.g.
Zvanu torņa celtniecības iniciators — Leopolds Oskerka, vietējais muižnieks..
20. Feimaņu Sv. Jāņa Kristītāja katoļu baznīca. Iekšskats. Altāri. 1756.-1760.g.; XIX gs. sākums. Kokgriezums. Koks, polihromija.
Dievnama būves iniciatori — muižnieku Korfu dzimta..

Foto: Valsts Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas
Pieminekļu dokumentācijas centra arhīvs

Fotokopiju autore: *Marika Vanaga*

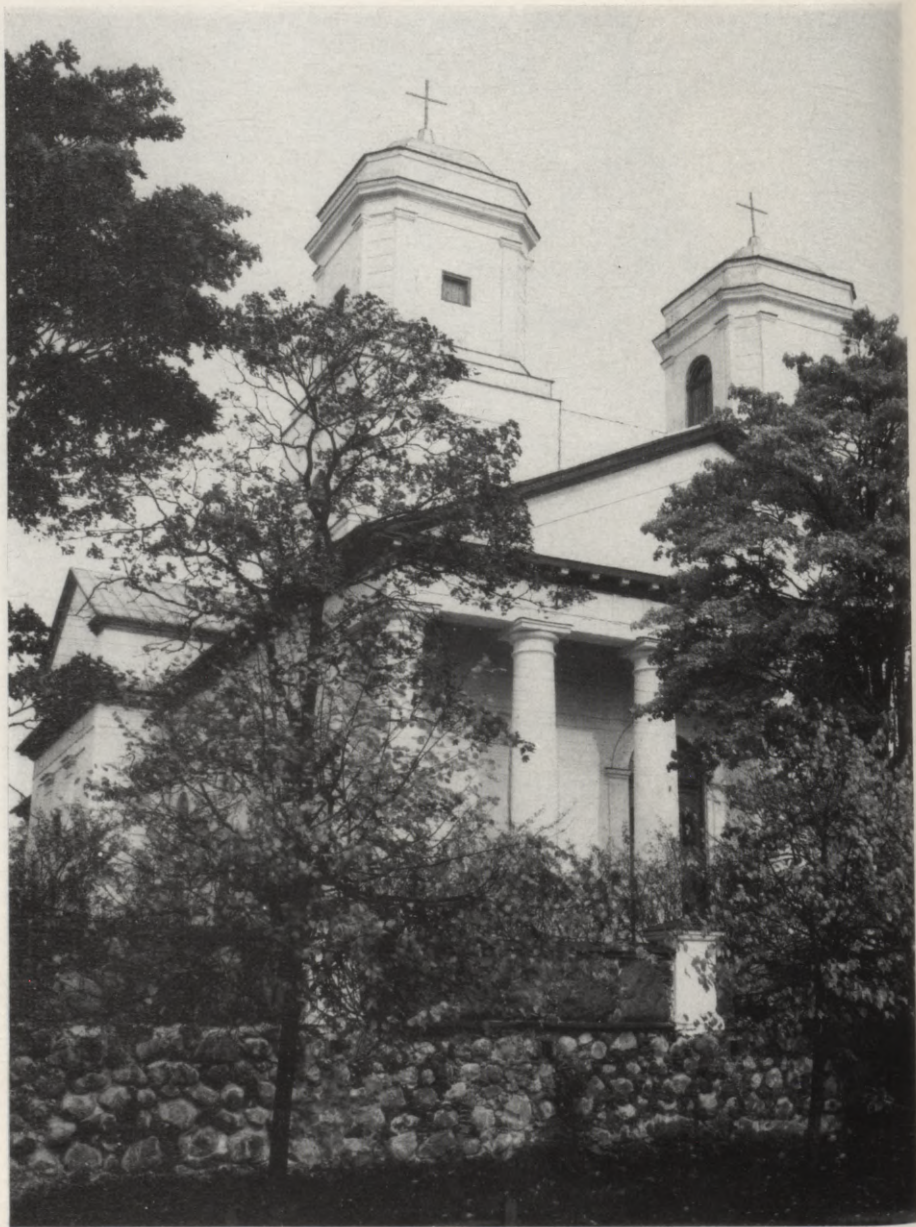
Teksts: *Ruta Kaminska*

Fot. ad. 1.

Fot. ad. 2.

Fot. ad. 3.

Fot. ad. 4.

Fot. ad. 5.

Fot. ad. 5.

Fot. ad. 6.

Fot. ad. 7.

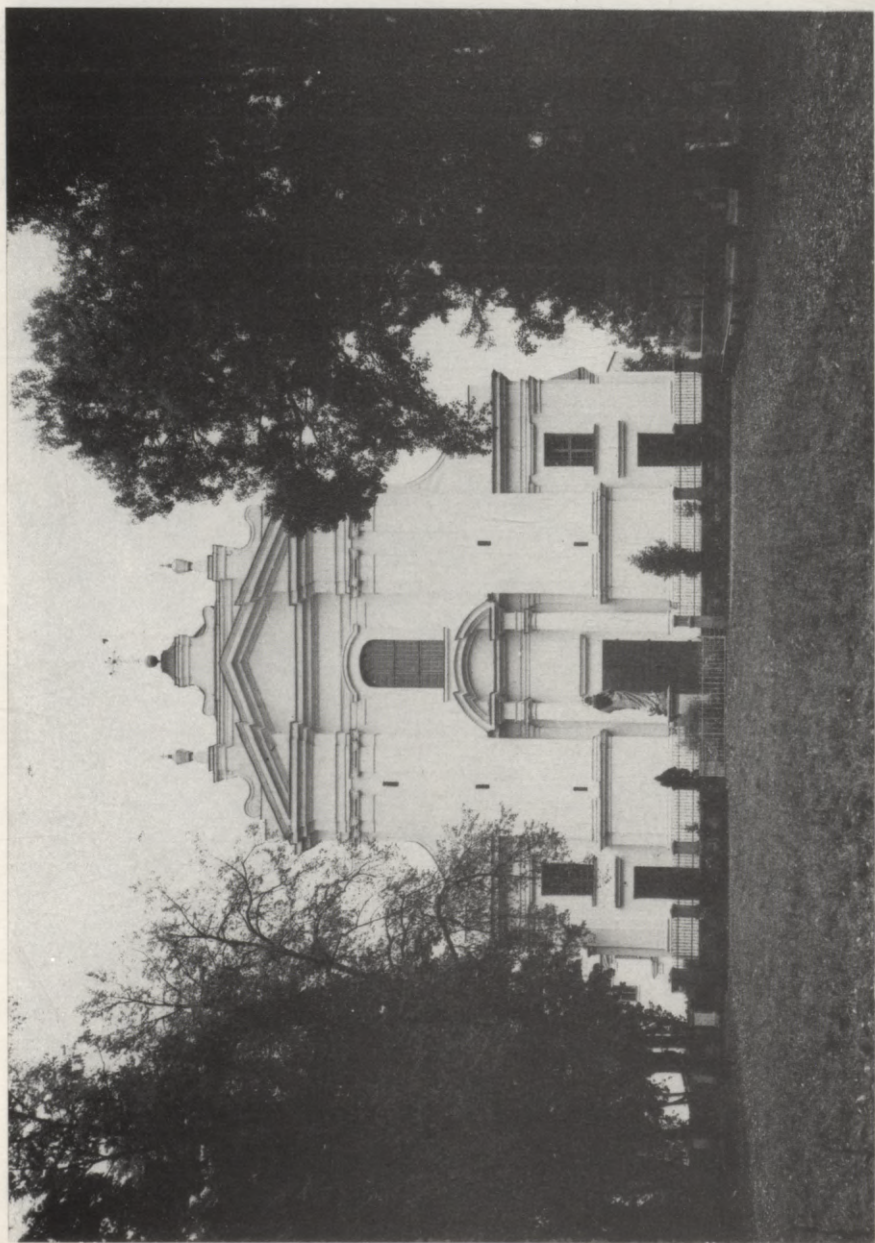
Fot. ad. 8.

Fot. ad. 9.

Fot. ad. 10.

Fot. ad. 11.

Fot. ad. 12.

Fot. ad. 13.

Fot. ad. 14.

Fot. ad. 15.

Fot. ad. 16.

Fot. ad. 17.

Fot. ad. 18.

Fot. ad. 19.

Fot. ad. 20.

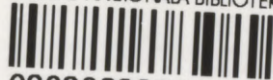
Poļu baznīcas māksla Latvijā

Parakstīts iespiešanai 26.02.96. Pas. 209.
Formāts 62×90/16. Iespiests ofsetā v/u "Poligrafiests"
LV-1869, Rīgā, Kr. Valdemāra iela 6.

Kontroleksemplārs

1.80

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0303023866

~~96-4~~
L 47